M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.

Ser. 120

Title: Brahmottara Khanda

(Skanda Puran)

Patra

120

Incomplete

		Brahmottara Khanda	Title
		of Skanda Purana	Author
			Editor
			Year, Vols.
			Publisher
120		Begins abruptly	Remarks

भवकोटिशतोत्पन्नपुण्यराशिविपाकतः॥ लभतेवासुनस्तत्रबिल्व
पत्रार्चनंविष्णोः॥ वर्षाणामयुतंयेनस्नानंगंगासरिज्जले॥ सकृ
त्बिल्वार्चनेनैवतत्फलंलभतेनरः॥ यानिकानिचपुण्यानिकृता
नीहयुगेयुगे॥ माघासितचतुर्दश्यतानितिष्ठंतिकृत्स्नशः॥
एतामेवप्रशंसंतिलोकेब्रह्मादयःसुराः॥ मुनयश्चवसिष्ठाद्यामा
घासितचतुर्दशीं॥ अत्रोपवासःकेनापिकृतःक्रतुशतायने॥ रा
त्रौजागरणंपुण्यंकल्पकोटितपोधिकं॥ एकेनबिल्वपत्रेणशिव
लिंगार्चनंकृतं॥ त्रैलोक्येतस्यपुण्यस्यकोपासादृश्यतेष्यति॥
अत्रानुवर्ण्यतेगाथापुण्यांपरमशोभना॥ गोपनीयापिकारु

ब्रह्मो ण्याद्योतमो ७ नप्रकाशिता ॥ ईक्ष्वाकुवंशजः श्रीमान्राजा परमधार्मिकः ॥
७ आसिन्मित्रसहो नाम श्रेष्ठः सर्वधनुष्मतां ॥ स राजा सकलार्थज्ञः श्रुति
पारगः ॥ वीरोनंतबलोत्साहो नित्योद्योगी दयानिधिः ॥ पुण्यानामि
वसंघातः तेजसामिव पंजरः ॥ आश्रयाणामिव क्षेत्रं पंजरः ॥ वयस्य मूर्ति
र्विराजते ॥ हृदयं दयया क्रांतं श्रिया क्रांतं च यद्वपुः ॥ चरणौ यस्य सामंत
चूडामणिमरीचिभिः ॥ एकदा मृगयायां वै लोलुपः स महीपतिः ॥ वि
वेश गहनं घोरं बलेशो नमहताहतः ॥ तत्र विव्याध विशिखैः शार्दूला
न्गवयान्मृगान् ॥ रुरून्वराहान्महिषान्मृगेंद्रान्पिष्टरिशा ॥
स रथी मृगया सक्तो गहने दंवित्तम्बरन् ॥ कमपि ज्वलनाकारं नि ७

उद्यान निशाचरं ॥ तस्यानुजो भयाद्विष्टोदृष्ट्वा दूरे तिरोहितः ॥ भ्रातरं तं निहतं दृष्ट्वा चिं
तयामास चेतसा ॥ अहोरवल्वेषदुर्धर्षो देवानां रक्षसामपि ॥ छद्मनैव प्रजेन
व्याममशत्रुर्न चान्यथा ॥ इति व्यवसितः पापो राक्षसो मानुषाकृतिः ॥ आ
ससाद नृपश्रेष्ठमुत्पातइव मूर्त्तिमान् ॥ अथ तस्मिन्वने राजा किंचित्काल
विहृतसः ॥ निवृत्तो मृगयां हित्वा स्वपुरं पुनरायये ॥ तस्य राजेंद्रमुख्य
स्य मदयंतीति नामतः ॥ दमयंती नलस्येव विदिता पत्नी बभासती ॥ ततो
स्मिन्समये राजा निमंत्र्य मुनिपुंगवं ॥ वसिष्ठं गृह मानिन्ये संप्राप्ते पि
तृवासरे ॥ रक्षसा सूददरूपेण संमिश्रित नरामिषं ॥ शाकामिषं पुरः
क्षिप्तं दृष्ट्वा गुरुरथाब्रवीत् ॥ धिग्धिग्नरामिषं राजन्त्वयैतच्छद्मकौ
रिप्या ॥ छलेनोपहृतं मेद्य अतो रक्षो भविष्यति ॥ पुनर्विमृश्य तं

शापंचकारद्वादशाब्दिकं ॥ राजापिकोपितः प्राहयदिदंमेनिचेष्टितं ॥
पतित्वापादयोस्तस्यमदयंतीन्यवारयत् ॥ नज्ञातंचरथाशप्तोर
गुरुश्चैवशपाम्यहं ॥ इत्यपोंजलिमादायगुरुंशप्तुंसमुद्यतं ॥ ततो
निरस्तःशापाश्चैवतस्यावचनगौरवात् ॥ पपातपादयोरंभःपादौ
कल्मषतांगतौ ॥ कल्मषांघ्रिरितिख्यातस्ततःप्रभृतिपार्थिवः ॥
बभूवगुरुशापेनराक्षसोवनगोचरः ॥ सबिभ्रद्राक्षसंरूपंकालां
तकोपमं ॥ चखादविविधाञ्जंतून्मानुषादीन्वनेचरः ॥ सकदा
चिद्वनेकापिरममाणौकिशोरकौ ॥ अपश्यदंतकाकारोनवोढौमुनि
दंपती ॥ राक्षसोमानुषाहारःकिशोरंमुनिपुंगवं ॥ जग्धुंजग्राहशा
पार्त्तोव्याघ्रोमृगशिशुंयथा ॥ कक्षेगृहीतंभर्त्तारंदृष्ट्वाभीयतःप्रि

या ॥ उवाचकरुणंबालारुदतीभृशदुःखिता ॥ भोभोमाभाकथाःपापंसूर्य
वंशयशोधर ॥ मदयंतीपतिस्त्वंहिराजेंद्रोनतुराक्षसः ॥ नखादमम
भर्त्तारंप्राणप्रियतरंप्रभो ॥ आर्त्तानांशरण्यानांत्वमेवहियतोगतिः ॥
पापानामिवसंघातैःकिंमेदुष्टैर्दुरात्मभिः ॥ देहेनचानिभारेणविना
भर्त्रामहात्मना ॥ बालोयंवेदविच्छांतस्तपस्वीबहुशास्त्रवित् ॥ अ
तोस्यप्राणदानेनजगद्रक्षाकृताभवेत् ॥ कृपांकुरुमहाराजबालो
मोब्राह्मणास्त्रियां ॥ अनाथांकृपणेतेषुसघृणाःखलुसाधवः ॥
इत्यमभ्यर्थ्यमानोपिपुरुषादःसनिर्घृणः ॥ चखादशिरउत्कृ
त्यविप्रपुत्रंदुराशयः ॥ अथसाध्वीकृशादीनाविलप्यभृशदुः

ब्र॰ खं

९

॥रवीता॥आहृत्यभर्त्तुरस्थीनिचितांचक्रेयथोल्बणं॥भर्त्तारमनुग
च्छंतिसंविशंतीहुताशनं॥राजानंराक्षसाकारंशापास्त्रेणजघा
नतं॥रेरेपार्थिवपापस्त्वंत्वयामेभक्षितःपती॥अतःपतिव्रताया
स्त्वंशापंभुंक्ष्वयथोल्बणं॥अद्यप्रभृतिनारीषुयदात्वमपिसंग
तः॥तदामृत्युस्तवेत्क।विवशात्वंनसती॥सोपीराजागु
रोःशापमनुगृह्यकृतावधिः॥पुनःस्वंरूपमास्थायस्वगृहं
मुदितोऽययौ॥ज्ञात्वाविप्रसतीशापंमदयंतीरतीप्रियं॥पतिं
निवारयामासवैधव्याद्दविबिभ्यती॥अनपत्यःसनि
र्विण्णाराज्यभोगेषुपार्थिवः॥विसृज्यसकलांलक्ष्मीं

ययोभूयोपिकाननं॥सूर्यवंशप्रतिष्ठित्यैवसिष्ठोमुनिसत्तमः॥त
स्यामुत्पादयामासमदयंत्यांसुतोत्तमं॥विसृष्टराज्योराजापि
विचरन्सकलांमहीं॥आयातिस्पृष्टतापश्यत्पिशाचिंघोररूपि
णीं॥सायमूर्तिमतीघोराब्रह्महत्यादुरत्यया॥यदासौश
पविवशो॥मुनिपुत्रमभक्षयत्॥तेनास्मकर्मणायातांब्रह्म
हत्यांसपृष्टतः॥बुबुधेमुनिवर्याणामुपदेशोनष्टपतिः॥त
स्यानिर्वेदमन्विष्यन्राजानिर्विण्णमानसः॥नानाक्षेत्रा
णिसर्वाणिचचारबहुवत्सरं॥यदातीर्थेषुसर्वेषुस्नात्वा
पिचमुहुर्मुहुः॥नाविरत्ताब्रह्महत्याभिथिलायांययोतदा॥

बाह्योद्यानगतस्याश्चिंतयापरयार्दिताः ॥ ददर्शमुनिमायांतंगोतमंवि
१० मलाशयं ॥ हुताशनमिवाशेषतपस्विजनसेवितं ॥ विवस्वंतमिवोद्यंतं
घनदोषतमोनुदं ॥ शशांकमिवनिःशंकमवदातगुणोदयं ॥ महेश्व
मिवश्रीमद्द्विजराजैककलाधरं ॥ शांतंशिष्यगुणोपेतंतपसामेकभाजनं ॥
३ अथस्पृश्यसराजेंद्रः प्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ गोतमोपिमुनिश्रेष्ठोराजा
नंरविवंशजं ॥ अभिनंद्यमुनिः प्रीत्यासस्मितंसमभाषत ॥ ॥
॥ ॥ गोतमउवाच ॥ ॥ कच्चित्तेकुशलंराजन्स्कच्चिदव्याहतंपदं ॥
कुशलिन्यः प्रजाः कच्चिदवरोधजनोपिवा ॥ किमर्थमिहसंप्रा १०
सोविसृज्यसकलांश्रियं ॥ किंवध्यायसिभोराजन्दीर्घमु

ष्णंचनिःश्वसन् ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सर्वेकुशलिनोब्रह्मन्वयंत्व
दनुकंपया ॥ राज्ञामुत्तमवंश्यानांब्रह्मायत्ताहिसंपदः ॥ किंतुमां
बाध्यतेह्येषापिशाचीघोररूपिणी ॥ अलक्षितायदपरैर्भर्त्सयं
तीपदेपदे ॥ यन्मयाशापदग्धेनकृतमंहोद्धरत्ययं ॥ नशांतिर्जा
यतेतस्यप्रायश्चित्तसहस्रकैः ॥ इष्टाश्चविविधायज्ञाः कोश
सर्वस्वदक्षिणाः ॥ सरित्सरांसिस्नातानियानिपूज्यानिभू
तले ॥ निषेवितानिसर्वाणिक्षेत्राणिभ्रमतामया ॥ जप्ता
न्यखिलमंत्राश्चध्याताःरिवैसकलदेवताः ॥ मयाचव्रतानि
चीर्णानिपर्णमूलफलाशिना ॥ तानिसर्वाणिकुर्वंतिस्वछंमां
नकादाचन ॥ अथमेजन्मसाफल्यंसंप्राप्तमिवलक्ष्यते ॥

११ यस्यसंदर्शनादेवममात्मानंदभागभूत्॥आन्विछंन्नलभतेकापिव
वर्षकूगेर्मनोरथं॥इत्ययंजनवादोपिसंप्राप्तोमयिसत्यतां॥आज
न्मसंचितानांतुपुण्यानामुदयोद्यमे॥यद्भवान्भवभीतानांत्राता
नयनगोचरः॥कस्माद्देशादिहायातोभवान्भुवभयापहः॥
दूरभ्रमणविश्रांतंशंकेत्वामिहचागतंद्धवाश्चर्यभिवात्यर्थंमु
दितोसिसुखश्रिया॥आनंदयसिमेचेतःप्रेणणासंभाषणा
दिना॥अथमेतवपादाब्जशरणास्यधतैनसः॥शांतिंकुरुमहाभा ११
गयेनाहंस्तुखमाप्नुयां॥इतिमैनंतेनसमादिष्टोगोतमःकरु

णानिधिः॥समादिदेशघोराणामघानांसाधुनिष्कृतिं॥ ॥गौतमः॥
साधुराजेंद्रधन्योसिपातकेभ्यायंत्सज॥शिवेंत्रातारिमाक्तानांकु
मयंशरणेषिणां॥श्रृणुराजन्माहाभाक्षेत्रमन्यत्प्रतिष्ठितं॥महापा
तकसंहारीगोकर्णाख्यंमनोरमं॥यत्रास्थितिर्नपापानांमहद्भ्योमहतामपि॥
स्मृतोविशेषपापघ्नोयत्रसंन्निहितःशिवः॥यथाकैलासशिखरेयथा
मंदरमूर्धनि॥निवासोनिश्चितंशंभोस्तथागोकर्णमंडले॥नाग्निनान
शशांकेननताराग्रहनायकैः॥तमोविशीर्यतेसम्यग्यथासविल्ददर्श
नात्॥नथैकैवनतैरस्तीर्थैर्नचक्षेत्रैमनोरमैः॥सकलस्यविश्वस्यगोकर्णे
नबिभेतियमादपि॥तत्रपूर्वंवैमहात्मानस्तपसासिद्धिमागतः॥इं

श्लो.
२२ द्रोपेंद्रविरिंच्याद्यैः सेव्यते मुक्तिकांक्षिभिः ॥ तत्रैकेन दिनेनापि यत्कृतं व्रत
मुत्तमं ॥ तदन्यत्राष्टलक्षेण तपस्तदतिसंभवं ॥ यत्रेंद्रब्रह्मविष्ण्वादितदेवानां हित
काम्यया ॥ माहाबलाभिधानेन देवः सन्निहितः स्वयं ॥ घोरेण तपसासौ
लब्धं रावणाख्येन राक्षसा ॥ तं लिंगं स्थापयामास गोकर्णे गणनाय
का ॥ इंद्रो ब्रह्मा मुकुंदश्च विश्वेदेवा मरुद्गणाः ॥ आदित्या वसवो रुद्राः
शशांकश्च सतारकः ॥ एते विमानग॰ तयो देवास्तु सह पार्षदैः ॥ पूर्वद्वा श्रीः
रि निषेवंते तस्यैव प्रीतिकारणात् ॥ कालो मृत्युः स्वयं साक्षाच्चित्रगु
पाव प्तश्च कौणकः ॥ पितृभिः सह रुद्रैश्च दक्षिणद्वारमाश्रिताः ॥ वरुणः २२
सरितां नाथो गंगादिसरितां गणैः ॥ मूर्त्तिमांस्तयासिध्यैः

यः सा
पश्चिमद्वारमासितः ॥ तथैव मुनयः साध्या अजिनांबरधारिणः ॥ दांडिनो व्रति
मुंडाश्च स्नातकव्रतचारिणः ॥ सर्वेदेवेदवेधिनाकिनं ॥ सेवंते च तथा यक्षा ह्यु
त्तरद्वारमाश्रिताः ॥ तथा देवाः सगंधर्वाः परितः सिद्धचारणाः ॥ विद्याध
राः किंपुरुषा गुह्यकाः किन्नराः खगाः ॥ नागाः पिशाचा वेतालादैतेया
श्च महाबलाः ॥ नानाविधवसंपन्ना नानाभूषणवाहनाः ॥ विमानैः सूर्य
संकाशै रश्मिवर्णैः शशिप्रभैः ॥ विद्युत्पुंजनिभैरन्यैः समंतात्परि
वार्यते ॥ प्रस्तुवंति च गायंति समंतात्प्रणमंति च ॥ प्रनृत्यंति प्रहृष्यंति
गोकर्णे पृथिवीपते ॥ लभंते भीसितान्कामान्सकलान्हि मनोरथा
न् ॥ गोकर्णसदृशं क्षेत्रं नास्ति नास्ति जगत्त्रये ॥ तत्र घोरं तपस्त

समगस्त्येनमहात्मना॥ तथासनत्कुमारेणप्रियव्रतसुतैरपि॥ अग्नि
नादेववर्येणकंदर्पेणचभ्रः पार्थिव॥ तथादेव्याभिद्रेमेकाल्याशिशुमा
रेणाधिभत॥ दुर्मुखेनफणींद्रेणमणिनागाढ्येनच॥ इलावर्त्तादि
भिर्नागेर्गरुडेनमहात्मना॥ राक्षसारावणेनापिकुंभकर्णाढ्येनच॥
वीभिषणेनपुण्येनतपस्तप्तंमहात्मना॥ एतेचान्येचगीर्वाणाः॥ ध
सिद्धदानवमानवाः॥ गोकर्णेदेवदेवेशंशिवमाराध्यभक्तितः॥ स्व
नामांकानिलिंगानिस्थापयित्वासहस्रशः॥ लेभिरेपरमांसिद्धिं
तथातिर्थानिचक्रिरे॥ अतः स्थानानिसर्वेषांदेवानांसंतिपार्थि
व॥ विष्णोश्चदेवदेवस्यब्रह्मणः परमेष्ठिनः॥ कार्त्तिकेयस्य

दी
गजवक्त्रस्यचानघ॥ धर्मस्यक्षेत्रपालस्यदुर्गायाश्चमहामने॥ गोकर्णेशि
वलिंगानिविद्यंतेकिलकोटिशः॥ असंख्यानितीर्थानिविद्यंतेचपदेपदे॥
बहुनात्रकिमुक्तेनगोकर्णस्थानमुत्तमं॥ ब्रह्महत्यादिपापानिदहतीतिमे
किमद्भुतंसर्वपक्षाहिलिंगानितीर्थान्यंभांसिसर्वशः॥ वर्ण्यतेचपुरारा
जन्पुराणेचमहर्षिभिः॥ गोकर्णेकोटितीर्थेतीर्थानांमुख्यतांगतं॥ सर्वे
षांशिवलिंगानांसार्वभौमोमहाबलः॥ कृतेमहाबलःश्वेतस्त्रेतायामपि
लोहितः॥ द्वापरेपीतवर्णश्चकलौश्यामोभविष्यति॥ आक्रांतसप्तपा
तालःकुहरश्चमहाबलः॥ प्राप्तेकलियुगेघोरेमृदुतामुपयास्यति॥ प
श्चिमांबुधितीरस्थंगोकर्णंतीर्थमुत्तमं॥ ब्रह्महत्यादिपापानिदहतीति

येसर्वगुणहीनाश्च
किमद्भुतं॥ येचात्रपितृहंतारोतथामित्रद्रुहः शठाः॥ येसर्वगुणहीनाश्च
२४ परदाररताश्चये॥ येदुर्वृत्तादुराचारादुःशीलाःकृपणाश्चये॥ लुब्धाः
क्रुद्धाः खलाःशठारतेनाश्चैवापिपापिनः॥ तेसर्वेप्राप्यगोकर्णंस्नात्वा
तीर्थजलेषुच॥ दृष्ट्वेमाहाबलंहत्वापापानाः शांकरंपदं॥ तत्रपुण्यासु
तीर्थेषुपुण्यक्षेत्रेपुण्यवासरे॥ येयेयेतिमहात्मानंतेरुद्रास्तुनेसं
शयः॥ यदाकदापिगोकर्णंयोवाकोपिमानवः॥ प्रविश्यपूजयेदी
शंसगच्छेद्ब्रह्मणःपदं॥ रवींदुसौम्यवारेषुयदादर्शोभविष्यति॥ २४
तदाजलनिधौस्नानंदानंचपितृतर्पणं॥ शिवपूजाजपोहोमोव्रतंच
यत्द्विजार्चनं॥ यत्किंचिद्वाकृतंकर्मतदनंतफलंस्मृतं॥ व्यतीपाता

दियोगेषुरविसंक्रमणेषुच॥ सदाप्रदोषवेलायांशिवपूजाविमुक्तिदा॥ अथकांते
प्रवक्ष्यामितिथिंपार्थिवमुक्तिदां॥ यस्यांकिलमहाव्याघ्रोलेभेशंभोः परंपदं॥
माघमासेमहापुण्यायासाकृष्णचतुर्दशी॥ शिवलिंगंबिल्वपत्रंदुर्लभंहितुत
ष्टयं॥ अहोबलवतीमायायथाशैवीमहातिथिः॥ नोपास्यतेजागरणेमहा
मुक्तैरिवत्रयी॥ उपवासोजागरणंसन्निधिःपरमेशितुः॥ गोकर्णेशिवलो
कस्यतूर्णंसोपानपद्धतिः॥ श्रृणुराजन्नहमपिगोकर्णादद्यधुनागतः॥ उ
का पास्येनांशिवतिथिंविलोक्यमहोत्सवं॥ अस्यांशिवतिथौसर्वेमहोत्स
वदिदृक्षवः॥ आगताःसर्वदेशाभ्यश्चातुर्वर्ण्यमहाजनाः॥ स्त्रियोवाबा
लवृद्धाश्चचतुराश्रमवासिनः॥ आगत्यदृष्ट्वादेवेशंलेभिरेललतलसतां॥

ब्र॰खं तथाहमप्यमीशिष्याहृषयश्चतपोधानाः॥ राजर्षयश्च राजेंद्र सनकाद्याः

स्फुरर्षयः॥ स्नातास्सर्वेषुतीर्थेषुसमुपास्यमहाबलं॥ लब्ध्वाचजन्मसाफल्यं

२५ प्रयाताःसर्वतोदिशं॥ प्रत्यागमनेकिमप्यंगदृष्टंआश्चर्यमहंपथि॥ राजा

नंदेनमहताकृतार्थोस्मिमहामते इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मोत्तर

खंडेगोकर्णप्रशंसानामद्वितीयोध्यायः॥ योगेशतंत्र

नकृश्टंगमयंददातिविप्रायवेदविदुषेबहुश्रुताय पुण्यांच शिव

भारतकथांशृणुयाच्चनितुल्यंफलंभवतिभवतितस्यचतथ्यमे २५

तत् श्रीः श्रीसदाशिवप्रसन्नोस्तु श्रीः छ छ

श्रीः राजोवाच किंदृष्टंभवताब्रह्मन्नाश्चर्यंपथिकुत्रवा॥ तन्ममाख्या

ह्येनाहंकृतकृत्यत्वमाप्नुयां॥ ॥गौतमोवाच॥ गोकर्णादहमा

गच्छन्कापिदेशेविशांपते ऊनेमध्याह्नसमये दृष्टवान्विमलंसरः

तत्रोपस्पृश्यसलिलंविमलंचश्रमापहं सुस्निग्धशीतलछायंन्यग्रो

धंसमुपाश्रयं अथाविदूरेचांडालींबहुरोगनिपीडितां कुष्ठव्रणप

रीतांगींलुप्तक्रिमिकुलाकुलां पूयशोणितसंसिक्तांक्षरत्पाय

लसत्कटिं॥ महायक्ष्मगकष्टेनकंठसंरोधविह्वलां धिनष्टदं

तमथ्यक्तांविलुंठंतींमुहुर्मुहुः चंडार्ककिरणस्पर्शतीव्रदुःखपी

अ॰ रवं
२६

प्लुतां विण्मूत्रपूयदिग्धांगीअसृग्गंधदुरासदां कफजर्जरश्वासकासश्ल
थनाडींबहुव्यथां विध्वस्तकेशावयवामपश्यन्मरणोन्मुखीं तादृग्व
थांचतांवीक्ष्यकृपयाहंपरिप्लुतः प्रतीक्ष्यमरणंतस्याःक्षणंतत्रैवसंस्थि
तः अथांतरिक्षपदवींसिंचंतमिवरश्मिभिः दिव्यंविमानमानीत
मद्राक्षंशिवकिंकरैः तस्मिन्रवींदुवह्नीनां तेजसामिवपंजरान्
विमानेसूर्यसंकाशान्अपश्यंशिवकिंकरान् तेचैत्रिशूलखट्वां २६
गटंकचर्मासिपाणयः चंद्रार्धभूषणाःसांद्रचंद्रकुंदोरुवर्चसः
किरीटकुंडलभ्राजन्महार्हवलयोज्वलाः शिवानुगामयादृष्टा

चत्वारःशुभलक्षणाः तानापततमालोक्य विमानस्थान्सुविस्मि
ताः उपसृत्यांतिकं कवेगादपृच्छंमनसिस्थितान् नमोनमोवः
त्रिदशोत्तमेभ्यो त्रिलोचनश्रीचरणानुगेभ्यः त्रिलोकरक्षाविधिना
चरेभ्यस्त्रिशूलचर्मासिगदाधरेभ्यः वीक्षिताःस्ताहि मयायूयंमहे
श्वरपदानुगाः चरतोलोकरक्षार्थमसिरक्षाविनोदकाः अहो
सर्वज्ञनाथोपदिष्टयायकृतोद्यमाः कृतकारुण्यतोम्हस्यंयस्मा
द्यूयमिहागताः॥शिवदूताऊचुः॥ ॥एषाग्रेहस्पतेरद्दुराचांगकी
मरणोन्मुखी एतामानेतुमायाताः संदिष्टाःशंभुनावयम्

ब्र॰ इत्युक्ताः शिवदूतैस्तैः पप्रच्छुः पुरुषा ह्यहं विस्मयाविष्टचित्तास्ते कृतांजलि
१७ खलिनः अहो पापीयसी घोरा चांडाली कथमर्हति दिव्यं विमानमा
रोढुं शुनीवाध्वरमंडपं आजन्मतोशुचिप्रायां पापां पापानुगामिनीं
कथमेतां दुराचारां शिवलोकं विनेष्यथ अस्यां नास्ति शिवज्ञानं
नास्ति घोरतरं तपः सत्यं नास्ति दया नास्ति कथमेनां विनेष्यथ
पशुमांसकृताहारां वारुणीपूरितोदरां जीवहिंसारतां नित्यं कथमे
नां विनेष्यथ न च पंचाक्षरीजप्ता न कृतं लिंगपूजनं न ध्यातो भग १७
वान्शंभुः कथमेनां विनेष्यथ नोपोषिता शिवतिथिर्न कृतं व्रतसौ

हृदं इष्टापूर्तादिकं वापि कथमेतां विनेष्यथ न च स्नातानि तीर्थानि
न दानानि कृतानि ह न च व्रतानि चीर्णानि कथमेनां विनेष्यथ॥
जन्मांतरार्जितं किंचिदस्याः सुकृतमस्ति वा तत्कथं कुष्ठयक्ष्मेणाक्रि
भिभिः परिक्षयते दर्शने परिहर्तव्या किमु संभाषणादिषु सत्संग
रहितां चंडां कथमेनां विनेष्यथ अहो शंकरसेवायां दुर्विज्ञेया यथाशि
वा पापात्मनोपि विंदंते कारुण्यात्परसंपदं इत्युक्तास्ते मया
दूता देवदेवस्य शूलिनः अब्रुवन्परमप्रीतास्तस्याः कृत्यं तमद्भुतं
शिवदूता ऊचुः ब्रह्मन्सुमहदाश्चर्यं शृणु कौतूहलं यदि

द्वि. खं.
इमामुद्दिश्यचांडालीयदुक्तंभवताधुना आसीदियंपूर्वभवेस्थेकाब्राह्मण
२८ कन्यका सोमित्रानामसंपूर्णचंद्रबिंबसमानना उत्फुल्लमल्लिकादामसुकु
मारांगलक्षणा केकेयद्विजमुख्यस्यकस्यचित्तनयासती। तांसर्वलक्षणो
पेतांरतेर्मूर्तिमिवापरां वर्द्धमानांपितुर्गेहेवीक्ष्यतंविस्मिताजनाः दिने
दिनेवर्धमानाबंधुभिर्लालिताभृशं साशनैर्यौवनंभेजे स्मरस्येवम
हाधनुः पित्रामात्राबंधुवर्गैः समेतैश्चकुमारिका विचार्यदत्ताविधिना
कस्मैचिद्द्विजसूनवे साभर्तारमनुप्राप्यनवयौवनशालिनी किंचित्का २८
लंशुभाचारारेमेबंधुभिरादृता अथकालवशात्तस्याभर्तातीव्ररुजार्दि
तः रूपयौवनकांतोपिसपंचत्वमगमन्मुने मृतेभर्तरिदुःखेनादग्धहृदयासती

उवासकतिचिन्मासान्सुशीलाविजितेंद्रिया अथयौवनभारेणजृंभमाणेननि
त्यशः बलवद्दह्यमानंतस्याःकंदर्पपरिपीडितं सुगुप्ताबंधुवर्गेणशासितापिम
हत्तमैः नशशाकमनोरोद्धुं मदनार्त्तमंगना सातीव्रमन्मथाकृष्टारूपयौव
नशालिनी विधवापिविशेषेणजारमार्गरताभवत् नज्ञाताकेनचिदपि
जारमार्गविचक्षणा जुगोपात्मदुराचारंकंचित्कालंसुसंवृता तांदोहदस
माक्रांतांघननीलकुचस्तनीं कालेनबंधुवर्गोपिबुबुधेविटदूषिताम्
इतिभीतोमहत्क्लेशाच्चिंतयामासदुःखितः स्त्रियःकामेननश्यंतिब्राह्मणा
हीनसेवया राजानोब्रह्मदंडेनयतयोभोगसंग्रहात् लीढंश्वनायथैवा
न्नंसुरयेवार्पितंपयः रूपंकुष्ठरुजाविष्टंकुलंनश्यतिकुस्त्रिया इतिसर्वे

श्र॰ खं॰ समालोच्यमीलिताःपतिसोदराःतस्यगोचरतोदूरंनीत्वातांसकन्ययहस्त
२९ स्वदेशाद्दूरमत्सृष्टासानारीसर्वबंधुभिःविसृष्टाबाह्यग्रामाद्दृष्टाशूद्रेणकेन
चित् सतीहृष्टावरारोहांपीनोन्नतपयोधरां गृहंनिनायसाम्नासधनवान्
शूद्रनायकः सानारीतस्यमहिषीभूत्वातेनादिवानिशं रममाणाक्वचिद्देशा
न्यवसद्गृहवल्लभा तत्रसापिशिताहाराभिसमापीनवारुणी लेभेसुता
न्सशूद्रेणरममाणारतिप्रिया कदाचिद्भर्तरिक्वापियातेपीतसुरासवा
स्येषपिशिताहारंमदिरामदविह्वला अथमेषपुबुद्धेषुगोभिःगोभिःस श्री॰
ह बहिर्व्रजे यष्टीकृपाणमादायसातमोंधा निशामुखे अविमृश्यम २९
दाविष्टामेषबुध्यारतिप्रिया एकंउपानगोवत्संदुर्भगामदविह्वला

निहत्यगृहमानीयज्ञात्वागोवत्समंगना भीताशिवशिवेत्याहकेनचित्पुण्य
कर्मणा सामुहूर्तंविध्यात्वापिशितासवविह्वला छित्वातंमवगोवत्सं
चकाराहरमीप्सितं गोवत्सार्द्धशरीरेणकृताहाराथसापुनः तदर्द्धंदेहं
निक्षिप्यबहिश्चुक्रोशकैतवात् अहोव्याघ्रेणभग्नोयंजग्धोगोवत्सको
व्रजे इतितस्याःसमाक्रोशंसर्वगेहेषुशुश्रुवे ततःसर्वेशूद्रजनाःस
माक्रम्यांतिकेस्थिताः हतंगोवत्समालोक्यव्याघ्रेणेतिशुचंययुः गते
षुतेषुसर्वेषुव्युष्टायांचतमोनिशि तद्भर्तागृहमागत्यददृष्टवान्गृहद्विडु
रं एवंबहुतिथेकालेगतेसाशूद्रवल्लभा कालस्यवशमापन्नागोजे
मयममंदिरं यमोपिधर्ममालोक्यतस्याःकर्मचपौर्विकं निर्वर्त्यनिर

शि. याबासंचक्रे चांडालजातिकां साविभ्रष्टायमपुरा च्चांडाली गर्भमाश्रिता
२० ततो बभूव जात्यंधा प्रशातागारसेचका तां तादृशीमपि सुचांडाल: पय
अभोज्येन कदन्नेन शुनालीढेन पूतिना। अपेयैश्चरसैर्माता पोषिता सा
दिने दिने जात्यंधा सापि कालेन बाल्ये। नापि रूढा गृहीता उद्वाहनं केनापि
दापि चांडालेनाति दुर्भगा। अतीव बाल्ये सा नारी विध्वस्त पितृमातृ
का दुर्भगेति परित्यक्ता बंधुभिश्च सहोदरैः। अथ क्षुधार्दिता दीना
शोचंती विगतेक्षणा। गृहीतयष्टिः कृच्छ्रेण संचचार सलोष्टका पथ्य २०
नेषपि सर्वेषु याचमाना दिने दिने चांडालोच्छिष्टपिंडेन जठराग्नि
मतर्पयत् एवं कृच्छ्रेण महता नीतास्तु बहुला: समा: जरयाग्रस्तस

रोगी दुःखमापदुरत्ययं। निरन्नपानवसना साक दाचिन्महजनान्
उपास्यतां शिवतिथिं बुबुधे वदतोध्वगान् तस्यां तु देवयात्रायां देशाद्
शांतरायिनां विप्राणां साग्निहोत्राणां सस्त्रीकाणां महात्मनां राज्ञा
चसावरोधानां सहस्तिरथवाजिनां सपरीवारघोषाणां यानछात्रो
पशोभिनां तथान्येषां च चतुर्दशहूद संकीर्णानां सहस्त्रशः हसतां गाय
तां कापि नृसतामनुधावतां संप्रयाणे मनुष्याणां संभ्रमः सुमहानभू
त् इति सर्वेषु गच्छत्सु गोकर्णे शिवमंदिरं गच्छंति दिविजाः सर्वे वि
मानरूढा: सकौतुका: अथेयमपि चांडाली वसनाशनतृष्णया

महाजनान्याचयितुं संचचाल शनैः शनैः करावलंबेनान्यस्य प्राग्जन्मार्
र्जितकर्मणा दिनैः कतिपयैर्यातिगोकर्णक्षेत्रमाययौ ततो विदूरे मार्गे
स्य निषण्णा शिवरात्रौ याचमानामुहुः पांथान्बभाषे रूपणं वचः
प्राग्जन्मार्जितपापौघैः पीडितायाश्चिरं मम आहारमात्रदानेन द
यां कुरुत भोजनाः चिरोपवाससंतप्तजठराग्निनिवर्तनैः संदह्यमा
नसर्वांग्या दयां कुरुत भोजनाः एवमभ्यर्थयंसास्तत्तंडाल्याः प्रस
तेंजलौ एकः पुण्यतमः पांथः प्राक्षिपद्बिल्वमंजरी। तामंजल्यौ निप
तितां सा विमृश्य पुनः पुनः अभोज्येसेव गम्याशु दूरे प्राक्षिपदातुरा

तस्याः करेण निर्मुक्ता रात्रौ सा बिल्वमंजरी। पपात कस्यचिद्दिष्ट्या शिवलिंगस्य
मस्तके सैवं शिवचतुर्दश्यां पांथान्याचे क्षुधातुरा याचमानापि यत्किंचि
न्नलेभे दैवयोगतः तत्रोषितानपारात्रिर्भद्रकाल्यास्तुपर्वतः किंचिदु
त्तरतस्थानं तदर्धेनानिद्रिरतः ततः प्रभाते भ्रष्टाशा शोकेन महताश्रिता।
शनैर्निवर्तते शांता स्वदेशायैव केवलं श्रांता चिरोपवासेन निपतंती।
पदे पदे क्रंदंती बहुदुःखेगाथतविपमाना क्षुधातुरा दह्यमानांगतापेन
नम्रदेहा सयष्टिका अतीसेतावतीभूमिं निपपात विचेतना अथ
विश्वेश्वरः शंभुः करुणामृतवारिधिः एतामानायितुं तस्मान्नियुक्त

सन्निनायकान् एषाप्रसूतिश्चांडाल्यास्तवेहपरिकीर्तिता यथासंदर्शिता
शंभोः कृपणेषु कृपालुता कर्मणापरिपाकोत्थांगतिंपश्यमहामते
अधर्मोपिपरंस्थानमारूढ्यातिनिरामयं यदेतयापूर्वभवेनान्नदा
नादिकं कृतं क्षुत्पिपासादिकैः क्लेशैः स्तस्मादिहनिपीड्यते यदे
षामदवेगांधात्वकेपापंमहोल्बणं कर्मणातेनजातांधावभूवरा
जन्मजन्मानि अपिविज्ञायगोवत्सं यदेषाभक्षयत्पुरा कर्मणा
तेनचांडाल्याबभूवेहविगर्हिता यदेषार्यपथांहित्वाजारमार्गरता
भवत् तेनपापेनकेनापिनष्टानादुर्भगातिस यदास्छिष्टामहावेगाज्ञा

स्पाविध्यवापुरातेनपापेनमहताबहुकुष्ठव्रणक्षता कामान्धायदियंस्वैरंभ्र
ष्टारमितापुरा महास्तकष्टयक्रीमिभिःपीडितातेनपाप्मना यदेतयापूर्वभवेस्तु
रापीताविमूढ्या महायक्ष्मादिभिर्रोगैःपीड्यतेतेनपाप्मना अत्रेवसर्वम
र्त्येषुपापचिह्नानिसर्वशः लक्ष्यंतेमुनिशार्दूलैः सविवेकैर्महात्मभिः
अत्रयेबहुरोगार्त्तायेपुत्रधनवर्जिताः येचदुर्लक्षणाक्लिष्टायाचकाश्चि
गतश्रियः वासोन्नपानशय्यनभूषणाभ्यंजनादिभिः हीनाःकुरू
पानिर्विघ्नाधिकांगाःकुभोजनाः येदुर्भगाविनिंघाश्चयेचान्यपर
सेवकाः एतेपूर्वभवेसर्वेसुमहापापकारिणः एवंविमृश्यलोकेस्मिन्

दृष्ट्वापापजनस्थितिं बुधोनकुरुतेपापंयदिकुर्यात्सआत्महा देहोयंमानु
षोर्जितोबहुकैर्मैकभाजनः सदासत्कर्मकुर्वंस्तद्दुष्कर्मसततंस्सजेत् पुण्यकु
स्वार्थंकुर्वंस्तदुःस्वार्थंपापमाचरेत् द्वयोरेकतरंलोकेगृहीत्वानुकुश
लाजनाः इमंमानुषमाश्रित्यदेहंपरमदुर्लभं यआत्मवांस्तुयःकश्चि
द्वयोरेकंसमाश्रयेत् अथपापानिसर्वाणिकुर्वन्नपिसदानरः शि
वमेकंसमाध्यायन्ससंतरतिपातकं यदापूर्वभवेचैषाम्जाताप्राप्ता
यमालयं यैः तदाचितर्कःसुमहानासीद्धर्मसभासदां यद्यपिब्रा २३
ह्मणीचेषासत्कुलाचारदूषिता अतोस्माभिरिहानीतानरकंपातुमानवा

अनयासत्कृतंबाल्यपुण्यलेशोस्तिवानवा तथापिसंविमृश्यैवंधायोदहोस्ति
वानवा बहुजन्मसहस्रेषुकृतपुण्यविपाकतः नृणांब्रह्मकुलेजन्मलभ्यतेहि
कथंचन अतोस्याःपूर्वपूर्वेषुकृतंजन्मसुजन्मसु अन्यथासत्कुलेजन्मकथ
मनस्यपद्यते अत्रैवजन्मन्यनयाकृतमेनोदुरत्ययं तथापिनरकावास
प्रायशोनेहमर्हति किंतुगोवत्सकंहत्वाद्यमृश्यागतसाध्वसा एषाशि
वशिवेत्याहतत्पुण्यंप्रागनेनार्जितं यद्येषापापविच्छित्यैसस्मृत्यपुरुषं
गलं शिवनामवदेद्भुतेयातर्हिगच्छेत्परंपदं एकजन्मकृताघस्यदारुणा
स्यापिपतत्फलं क्रमेणानुभवत्वेषानरकानाचांडालजातिका अस्मादन्यतमः

ब्र. खं. २७

अस्मादन्यतमः कोवानरकोस्तितन्नाम्निइह अनेकक्लेशसंघातैर्यन्मुहुःपरि
पीडनं पुल्कसेऽन्महारौद्रं महाव्याधिविमर्दिता एकैकएवनरकः सर्वेषां
समागताः शंकरपुण्यप्रभावेनयन्नाम विवशाब्रवीत् तेनैषास्मिल्लोके
भूरिपुण्यमंतेकरिष्यति तेनपुण्येनमहतानीस्तीर्याघोरयातनाः नीता
तत्पुरुषरं तेप्रयास्यतिपदंविभोः एतादृशानांमर्त्यानांशास्तारोनव
यं कश्चित् विचार्यस्वयमेवशापदुःखं तत्करोतु सः एवं वैवस्वतपुरस्सर्वैर्य २७
मपुरोगमैः विमृश्यचित्रगुप्ताद्यैरेवमुक्तापतद्भुवि आदेयदेशाभि
वनामनारीप्रमादतावाथसतीऽगात् तेनहास्यः कुरुतेनशंभोर्बिल्व।

कुराराधनपुण्याप श्रीगोकर्णेशिवतिथौ उपोष्यशिवमस्तके रुत्वाजागर
णं चैषान्वकेऽरण्यस्थं बिल्वार्पणंनिशि अकामतः कृतस्यायंपुण्यस्यास्युष्यप
फलं अद्यैवभोक्ष्यतेसेयंपश्यतस्तवनोऽभूपा गौतमउवाच इत्युक्ता
शिवदूतास्तेतस्याश्चांडालयोषितः ङीवलेशंसमाकृष्ययुयुजुर्दिव्यते
जसा तांदिव्यदेहसंक्रांतांतेजोराशिसमुज्वलं विमानेस्थापयामासुः
प्रीतास्तेशिवकिंकराः अथसापरमोदाररूपलक्षणशालिनी दिव्य
भूषणदीप्तांगी दिव्यांबरविराजिनी दिव्यमाल्यावतंसेन ध्विरराजवि
मानगा रत्नछत्रपताकाघैर्गरिःतवादित्रनिःस्वनैः मध्येसाशिवदूता

श्र. खं.
२५
मोदमानावरानना अनुभूतानिजन्मानिस्मृत्वास्मृत्वापुनः अहोईश्वरस्तस्या
यामहात्म्यंविस्मयावहं पत्रमात्रेणसंतुष्टोयोददातिपरंपदं इतिसाजात
निर्वेदास्मरंतीभगवत्पदं दिव्यंविमानमालोक्यतेमहेश्वरकिंकराः आलो
क्यतस्तुरेषुलोकेषुत्रस्तविस्मयं आमंत्र्यमामथोनिन्युः परमेश्वरसंन्निधिं
राजन्नसुमहदाश्चर्यमाख्यातंगिरिजापतेः महात्म्यंभक्तिलेशस्यसर्वाघौ
घविनाशनं राजोवाच भगवन्परमेशस्यकीदृशोलोकउत्तमः यस्य २५
मलक्षणंब्रूहियद्यस्तिमयितेकृपा गौतमः आस्तादिसुरनाथानांको
क्यपिसुदुर्लभः महानंदःसदास्थयत्रसलोकःपरमेशितुः सर्वासि

गमनंयत्रज्योतिरूपंप्रतिष्ठितं कापिनास्तितमोयोगःसलोकःपरमेशितुः
गुणत्रयंसमुत्तीर्यसंप्राप्तायत्रयोगिनः नपतेयुःपुनःसर्वेसलोकःपरमेशि
तुः सर्वेषांनिगमानांचयदेकंक्षेत्रमुच्यते यत्रास्तिपरमंकिंचित्सलोकः
परमेशितुः यत्रवासंनकुर्वंतिक्रोधलोभमदादयः यत्रावस्थानजन्माद्याः
सलोकःपरमेशितुः प्रत्याहारासनध्यानप्राणसंयमनादिभिः यत्रयो
गपथैःप्राप्यंयतंतोयोगिनःसदा यत्रदेवःसदानंदोनिर्मलज्ञानरूपवान्
आस्तेदेव्याःसमंक्रीडन्सलोकःपरमेशितुः अनेकसहस्रेस्तुसंभृतैः
पुण्यकर्मभिः आरूढाःपुरुषानार्योक्रीडंत्सोयत्रसंगताः तेजोराशोस

दालीनादुर्विभाव्यामनोरमे अहोरात्रादिसंख्यानंनविंदंतिकदाचन सलोकःपर
मरास्पदुर्लभोहिकुयोगिनां सतभक्तिसदाकीर्णिस्तैरेवप्रतिपद्यते एतत्क
थाश्रवणाकीर्तनज्ञानहर्षायिसर्वभूतसुहृदश्चशमेकनिष्ठाः संसारमोह
मतिवाह्यनिरस्तभेदास्तेशांकरंपदमवाप्यसुखंरमंते तथात्वमपिराजेंद्र
गोकर्णगिरिशालयं गत्वाप्रशमिताघौघः कृतकृत्यत्वमाप्नुहि तत्रती
र्थेषुसर्वेषुस्नात्वाभ्यर्च्यमहाबलं कृत्वाशिवचतुर्दश्यामुपवासंसमाहित:
कृत्वाजागरणंरात्रौबिल्वैरभ्यर्च्यशंकरं सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोक
मवाप्स्यसि एषतेविमलोराजन्उपदेशोमयाकृतः स्वस्तितेस्तुगमिष्यामि

मिथिलाधिपतेःपुरीं इत्यामंत्र्यमुनिःश्रीमान्गोतमोमिथिलांययौ सोपि
हृष्टमनाराजागोकर्णंप्रत्यपद्यत तत्रदृष्ट्वामहादेवंस्नात्वाभ्यर्च्यमहाब
लं निर्धूताशेषपापौघोलेभेचपरमंपदं यइमांश्रृणुयात्पुण्यांकथांशै
वीमनोरमां भक्त्यायःश्रावयेद्वापिसयातिपरमांगतिं श्रद्दधानःस
कृद्वापिय इमांश्रावयेत्कथां त्रिःसप्तकुलजैःसार्द्धंशिवलोकमवाप्नुयात्
इतिकथितमशेषश्रेयसामादिबीजंभगवतदुरितघ्नंध्वस्तमोहांधकारं चरित
ममरगेयंमन्मथारेरुदारंसततमपिनिषेव्यंस्वस्तिमानस्तुलोकः इतिश्री
स्कंदपुराणेब्रह्मोत्तरखंडेशिवरात्रिमहात्म्यकथनंनामतृतीयोध्यायः ३

ब्र॰ खं सूतउवाच अथोपिशिवमाहात्म्यंवक्ष्यामिपरमाद्भुतं शृण्वतांसर्वपापघ्नं
२७ भवपाशविनाशनं दुस्तारदुरितांभोधौमज्जतांविषयात्मनां शिवपूजामृ
तेकश्चित्परोनास्तिहितारकः शिवपूजांसदाकुर्याद्बुद्धिमानिहमानवः
अशक्तश्चेत्कृतांपूजांपश्येद्भक्तिविनम्रधीः अश्रद्धयापियःकश्चित्कुर्यात्पू
जांविमुक्तिदां पश्येद्वासोपिकालेनप्रयातिपरमंपदं आसीत्किरातदेशे
षुराजानाम्नाविमर्षणः शूरःपरमदुर्धर्षोजितशत्रुःप्रतापवान् सर्व
दामृगयासक्तःअपत्योनिर्घृणोबली सर्वमांसाशनःक्रूरःसर्ववर्णांग २७
नारतः तथापिकुरुतेपूजांशंभोर्नित्यमतंद्रितः चतुर्दश्यांविशेषेणप

क्षयोःसितकृष्णयोः महाविभवसंपन्नांपूजांकृत्वासमोदते हर्षेणमत्ता
युक्तोनृत्यतिस्तौतिगायति तस्यैवंवर्त्तमानस्यनृपतेःसर्वभक्षिणः दुराचा
रस्यमहिषीचेष्टितेनान्वपद्यत सावैकुमुद्वतीनामराज्ञीशीलगुणान्विता
एकदापतिमालोक्यरहसीदमपृच्छत अहोतेचरितंराजन्महाश्चर्यस्यका
रणं कृतेमहान्दुराचारःकथंभक्तिःपरमेश्वरे सर्वदासर्वभक्षस्त्वंसर्वस्त्री
रतिलालसः सर्वहिंसारतःक्रूरःकथंभक्तिःस्तवेश्वरे इतिपृष्टःसभू
पालोविस्मयरूपिणंतदौतः कृत्वापूजांविहस्यैनामुवाचसकुतूहलात्
॥ विमर्षणउवाच अहंपूर्वभवेकश्चित्सारमेयोवरानने पंपानग
रमाश्रित्यपर्यटामिसमंततः एवंकालेषुगच्छत्सुतत्रैवनगरोत्तमे कदाचित्

श्रं· खं· हागतः सोहंमनोज्ञंशिवमंदिरं प्रत्नायांवर्त्तमानायाचतुर्दश्यामहातिथौ
२८ अपश्यमुत्सवंदूरंबहिर्द्वारंसमाश्रितः तथाहंपरमक्रुद्धैर्दंडहस्तैःपलायितः
तस्माद्देशादपक्रांतः प्राणरक्षापरायणः ततः प्रदक्षिणीकृत्यतद्देवशिव
मंदिरं बलिपिंडाशालोसेनद्वारदेशमुपागतः एवंपुनःपुनस्तत्रकृत्वा
कृत्वाप्रदक्षिणं द्वारदेशेसमासीनंनिघ्नुर्जनैर्निशितैःशरैः सविद्धमात्रः
सहसाशिवद्वारिगतासवः जातोस्म्यहंकुक्कुरराज्ञाप्रभावाच्छिवसंन्नि श्री
लाक
धेः दृष्टाचतुर्दशीपूजांदीपमालाविलोकिता तेनपुण्येनमहताराजकीरका २८
होस्मिभामिनि प्राग्जन्मवासनायोगात्सर्वभक्षोस्मिनिर्घृणः विद्
षामपिदुर्लंघ्याप्रकृतिर्वासनामपी अतोहमपयामीशंचतुर्दश्यांजगद्गुरुम्

तमपिश्रद्धयाभक्त्याभद्रेदेवंपिनाकिनं राजपुवाच त्रिकालज्ञोसिराजेंद्रप्रं
सादाद्गिरिजापतेः मत्पूर्वचरितंहिवक्तुमर्हसितत्वतः राजोवाच त्वं
पूर्वभवेकाचित्कपोतीव्योमचारिणी क्वापिलब्धवतीकिंचिन्मांसखंडंयद
च्छया अंतर्गृध्रमथायांतंमांसपिंडजिघृक्षया दृष्ट्वाश्रीशैलमासाद्य
श्रांतातत्रशिवालयं प्रदक्षिणंपरिक्रम्यध्वजाग्रेसमुपस्थिता अथा
नुधवनरसातीक्ष्णतुंडोविहंगमः त्वांनिहत्यनिपात्याधोमांसमादाय
जग्मिवान् प्रदक्षिणप्रक्रमणाद्देवदेवस्यशूलिनः तस्याग्रेमरणाच्चैवजा
तासीहनृपांगना इत्युवाच श्रुतंसर्वंविशेषेणप्राग्जन्मचरितंमया श्रु
तंचमहदाश्चर्यंभक्तिश्चममचेतसि अथान्यत्प्रष्टुमिच्छामित्रिकालज्ञमहीपते

श्री स्वं इदंशरीरमुत्सृज्ययास्यामःकांगतिंपुनः राजोवाच अतोभवेजन्मनिषष्ठेहंद्वि
२९ तीयेसैंधवोनृपः सिंधुराजसुतात्वंहि मामेवंप्रतिपत्स्यसे तृतीयेस्मिन्दक्ष
देराजासौराष्ट्रेभविताम्यहं कलिंगराजतनयात्वंवैपत्नीभविष्यसि च
तुर्थेहंभविष्यामिभवेगांधाराधिपः मागधीराजतनयात्वमेवममम
मवल्लभा पंचमेवंतिनाथोहंभविष्यामिभवांतरे दाशार्हराजतनया
त्वमेवममवल्लभा अस्माज्जन्मनिषष्ठेहमावर्तेभविता नृपः ययातिकां
जाकन्याभूत्वामामेवयास्यसि पांड्यराजकुमाराहंसप्तमेभविताम्य २९
ने तत्रमत्सदृशोनान्योरूपौदार्यगुणान्वितः सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञोबल
वान्दृढविक्रमः सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वलोकमनोरमः पद्मपत्र

इतिख्यातोपद्मपत्रमिवद्युतिः भाविताव्वंचवैदेहीरूपेणाप्रतिमाभुवि ना
म्नावसुमतीख्यातारूपावयवशोभिनी सर्वराजकुमाराणांमनोनयन
नंदिनी सात्वंस्वयंवरेसर्वान् विहायनृपनंदनान् वरंप्राप्स्यसिमामेव
दमयंतीवनैषधम् सोहंजित्वानृपान्सर्वान्विवाह्यवरवर्णिनीम्
स्वराष्ट्रसुखाखिलान्भोगान्भोक्ष्येवर्षगणान्बहून्. इष्ट्वाचविविधै
र्यज्ञैर्वाजिमेधादिभिःशुभैः संतर्प्यपितृदेवर्षीन् दानैश्चद्विजसत्तमा
न् संपूज्यदेवदेवेशंशंकरंलोकशंकरम् पुत्रेराज्यधुरंन्यस्यगंतास्
स्मितपसेवनम्. तत्रागस्त्यात्मुनिवरात् ब्रह्मज्ञानमवाप्यच

ब्र॰ खं॰ त्वयासह गमिष्यामि शिवस्य परमं पदम् चतुर्दश्यां चतुर्दश्यामेवं संपूज्य
३० शंकरम् सप्तजन्म निराज्यत्वं गमिष्यामि वरानने इत्येतत्सुकृतं लब्धं
पूजादर्शनमात्रतः कसारमेयो दुष्टात्मा कीदृशी वतसद्गतिः सूतउ
वाच इत्युक्ता निजनाथेन सा राज्ञी शुभलक्षणा परं विस्मयमापन्ना
पूजयामास तं मुदा सोपि राजा तया सार्द्धं भुक्त्वा भोगान्यथेप्सितान्
जगाम सप्तजन्मांते शंभोस्तत्परमं पदम् इति श्रीस्कंदपुराणे ३०
ब्रह्मोत्तरखंडे सितलक्ष्म चतुर्दशीमाहात्म्यं नाम चतुर्थोध्यायः छ
श्रीः छ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु छ श्रीः छ

सूतउवाच शिवो गुरुः शिवो देवः शिवो बंधुः शरीरिणां शिव आत्मा शिवो जीवः
शिवादन्यं न विद्यते शिवमुद्दिश्य यत्किंचित्कृतं जप्तं हुतं श्रुतं तदनंतफलं प्रोक्तं
सर्वागमविनिश्चितं भक्त्या निवेदितं शंभोः पत्रं पुष्पं फलं जलं अल्पादल्पतरं
वापि तदनंताय कल्पते विहाय सकलान्धर्मान्सकलागमचोदितान् शि
वमेव भजेद्यस्तु मुच्यते कर्मबंधनात् या प्रीतिरात्मनः पुत्रे या कलत्रे धनेपि वा
कृता चेच्छिवपूजायां सिद्धिमेति किमद्भुतम् तस्मात्केचिन्महात्मानः सक
लाविषयासवान् त्यजंति शिवभक्त्यर्थं स्वदेहमपि दुस्त्यजं सा जिह्वा या शि
वं स्तौति तन्मनो ध्यायते शिवं तौ कर्णौ तत्कथालोलौ तौ हस्तौ यस्य पूजकौ ते नेत्रे
पश्यतः पूजां तच्छिरः प्रणमेच्छिवं यौ तौ पादौ शिवक्षेत्रं भक्त्या पर्यटतः सदा यस्येंद्रि

श्री· स्कं· यस्येंद्रियाणिसर्वाणिवर्त्तंतेशिवकर्मसु ससंतरतिसंसारेभुक्तिंमुक्तिंचविं
३१ दति शिवभक्तियुतोमर्त्यश्चांडालःपुल्कसोपिवा नारीनरोवाषंढोवासद्यो
मुच्येतसंसृतेः किंकुलेनकिमाचारैः किंशीलेनगुणेनवा नारीनरोवाषंढो
भक्तिलेशयुतोमर्त्यःसवंद्यःसर्वदेहिनां उज्जयिन्यामभूद्राजाचंद्रसेनस
माह्वयः जातोमानवरूपेणद्वितीयइववासवः तस्यांलिंगंमहाकालंवसं
तंपरमेश्वरं संपूजयन्नसौभक्त्याचंद्रसेनोनृपोत्तमः तस्याभवत्सखारा
ज्ञःपार्षदःशंकराग्रणीः मणिभद्रोमहाभद्रःसर्वलोकनमस्कृतः तस्यै ३१
कदामहीभर्तुःप्रसन्नःशंकरानुगः चिंतामणिंददौदिव्यंमणिभद्रोमहा
मणिं समणिःकौस्तुभइवद्योतमानोर्कसन्निभः दृष्टःश्रुतोवाध्यातो

वानृणांयच्छतिमंगलं तस्यकांतेरयस्पृष्टंकांस्यंताम्रमयंत्रपु पाषाणादिक
मन्यद्वासद्योभवतिकांचनं सतंचिंतामणिंकंठेबिभ्रद्राजासनंगतः ररा
जराजलोकानांमध्येभानुरिवस्वयं सदाचिंतामणिग्रीवंतंदृष्ट्वाराजसत्तमं
प्रद्दुतपरराजानःसर्वेक्षुब्धहृदोभवन् स्नेहात्किंचिद्याचंतःधार्ष्ट्यात्किंचि
द्दुर्जनाः देवलब्धमजानंतोमणिंमत्सरिणोनृपाः सर्वेषांभूभृतांवांछा
यदाव्यर्थकृतामुना राजानःसर्वदेशानांसंग्रामंचक्रिरेतदा सौराष्ट्राः
केकयाःशाल्वाःकलिंगाःपृथुदेशकाः पंचालावंतिसौवीरामागधामत्स्य
संजयाः एतेचान्येचराजानःसहस्तिरथवाजिनः चंद्रसेनंमृधेहंतुमुद्यमं
चक्रुरोजसा तस्यसेवासुसंरब्धाःशंकितावसुधाधिपाः उज्जयिन्याश्चतुर्द्वारं

श्री· एवं रुद्धा बहुसैनिकाः संरुध्यमानां नगरीं दृष्ट्वा राजभिरुद्धतैः चंद्रसेनो महाका
३२ लं तमेव शरणं ययौ निर्विकल्पो निरातंको स राजा दृढनिश्चयः अर्चयामास
गौरीशं दिनक्तमनन्यधीः एतस्मिन्नेव समये तत्रैव नगरोत्तमे चरंती गो
पिका काचिन्महाकालांतिकं ययौ सा पंचहायनं बालं वहंती गतभर्तृका रा
ज्ञा कृतां महापूजां ददर्श गिरिजापतेः सा दृष्ट्वा सर्वमाश्चर्यं शिवपूजां महो
दयां प्रणिपत्य स्वशिबिरं पुनरेवान्वपद्यत एतत्सर्वमशेषेण सदृष्ट्वा बल्ल
वीसुतः कुतूहलेन विदधे शिवपूजां विमुक्तिकृत् आनीय दृषं पाषाणं ३२
शून्ये तु शिबिरांतिके अनतिदूरे स्वशिबिराच्छिवलिंगमकल्पयत् यानि का
नि च पुष्पाणि हस्तलभ्यानि चात्मनः आनीय स्नाप्य तल्लिंगं पूजयामास भक्तितः

गंधालंकारवासांसि धूपमालाक्षतादिकं विधाय कृत्रिमैर्दिव्यैर्नैवेद्यं चाप्यकल्पयत्
भूयो भूयो समभ्यर्च्य पत्रैः पुष्पैर्मनोरमैः नृत्यं च विविधं कृत्वा प्रणनाम पुनः पुनः
एवं पूजां प्रकुर्वाणा शिवस्यानन्यमानसम् स्वपुत्रं प्रणयाद्गोपी भोजनाय समा
ह्वयत् तयाहूतोपि बहुशः स पूजासक्तमानसः बालोपि भोजनं नैच्छत्तदा मा
ता समाययौ तं विलोक्य शिवस्याग्रे निषण्णं मीलितेक्षणं चकर्ष पाणिं सं
गृह्य कोपेन समताडयत् आकृष्टस्ताडितो वापि नागमत्स सुतो तदा तां पूजां
नाशयामास क्षिप्तं लिंगं च दूरतः हाहेति क्रंदमानं तं निर्भर्त्स्य स्वसुतं तदा
पुनर्विवेश स्वगृहं गोपी रोषसमन्विता मात्रा विनाशितां पूजां देवदेवस्य
शूलिनः देवदेवेति चुक्रोश निपपात स बालकः सनष्टसंज्ञः सहसा बाष्पपू

प्र. खं. रपरिप्लुतः लब्धसंमुहूर्त्तेनचक्षुषीउदमीलयत् ततोमणिस्तंभविराजमानंहिर
३३ ण्मयद्वारकपाटतोरणं महार्हनीलामलवज्रवेदिकं तदेवकांतंशिबिरंमहोदयम्
प्रतप्तहेमकलशैर्बहुभिर्विचित्रंप्रोल्लासितस्फटिकसौधविराजितंच रम्यंवत
शिवपुरंवरपीठमध्येलिंगंचरत्नसहितंसददर्शबालः सदृष्ट्वासहसोत्थाय
भीतोविस्मितमानसः निमग्नइवसंतोत्परमानंदसागरे विज्ञायशिव
पूजायामहात्म्यंतत्प्रभावतः ननामदंडवद्भूमौस्वमातुरघशांतये देवक्षम ३३
स्वदुरितंममातुरुमापते मूढायास्त्वमज्ञानंत्याःप्रसन्नोभवशंकर य
द्यस्तिमयियत्किंचित्पुण्यंत्वद्भक्तिसंभृतं अनेनतवमेमाताशिवकारुण्य
माप्नुयात् इतिप्रसाद्यशिवंशंभुंयाचयःप्रणम्यच सूर्येस्तंगतेकाले

निर्जगामशिवालयात् अथापश्यत्स्वशिबिरंपुरंदरपुरोपमं सद्योहिरण्मयीभूतं
विचित्रविभवोज्वलं सोंतःप्रविश्यभवनंमोदमानोनिशामुखे महामणिगणाकीर्णं
हेमराशिसमुज्वलं ततोपश्यत्स्वजननींस्वपंतीमकुतोभयां महार्हरत्नपर्यंकेसित
शय्यामधिष्ठितां रत्नालंकारदीप्तांगींदिव्यांबरविराजिनी दिव्यलक्षणसंपं
न्नांसाक्षात्सुरवधूमिव जवेनोत्थापयामाससंभ्रमोत्फुल्ललोचनः अंबजागृ
हिभद्रेपश्येदंमहदद्भुतम् इतिप्रबोधितागोपीस्वपुत्रेणमहात्मना ससं
भ्रमंसमासाद्यतत्सर्वंसमुदैक्षत अपूर्वमिवचात्मानमपूर्वमिवबालकम्
अपूर्वमिवभवनंदृष्ट्वासीत्सुखविह्वला श्रुत्वापुत्रमुखात्सर्वंप्रसादंगि
रिजापतेः राज्ञेविज्ञापयामाससयोभजन्निशांशिवं सराजासहसागत्य

अत्यो:

समाप्तनियमोनियमोनिशि ददर्शगोपिकासूनोःप्रभावंशिवतोषणं हिरण्म

३४ यंशिवस्थानंलिंगंमणिमयंतथा गोपवध्वाश्चभवनंमाणिक्यकनकोज्वलम्

दृष्ट्वामहीपतिःसर्वमंत्रीसहपुरोहितः मुहूर्तंविस्मितजनाःपरमानंदनिर्भराः

प्रेम्णाबाष्पजलंमुंचन्परिरेभेतमर्भकं एवंचमत्कृतालोकाश्शिवमाहात्म्य

कीर्तनात् पुराणसंभ्रमाच्चैवसारात्रिःक्षपातामगात् अथप्रभातेउत्थाय

पुरंरुध्वासुसंस्थिताः राजानःश्चारवक्त्रेभ्यःशुश्रुवुःपरमाद्भुतं तेसर्वेवैराः

सहसाराजानश्शंकितापुरं न्यस्तशस्त्राःप्रविविशुःश्रीचंद्रसेनानुमोदिताः ३४

तांप्रविश्यपुरींरम्यांचंद्रसेनंप्रणम्यच तद्गोपवनितागेहमाजग्मुःसर्वभू

भृतः तेतत्रचंद्रसेनेनप्रत्युद्गम्याभिपूजिताः महार्हविष्टराविष्टाःसस

नंदसुविस्मिताः गोपसूनोःप्रसादायप्रादुर्भूतंशिवालयं लिंगंचवीक्ष्यसुप्रीताः

शिवेचक्रुःपरांगतिं तस्मैगोपकुमारायप्रीतास्तेसर्वभूभृतः वासोहिरण्यरत्नानि

गोमहिष्यादिकंधनं गजानश्वान्रथान्रौक्मान्छत्रयानपरिच्छदान् दासा

ग्रामाननेकांश्चददुःशिवकृतार्थिनः येयेसर्वेषुदेशेषुगोपास्तिष्ठंतिसर्वशः

तेषांतमेवराजानंचक्रिरेसर्वपार्थिवाः अथास्मिन्नंतरेसर्वैस्त्रिदशैरनुपूजि

तः प्रादुर्बभूवतेजस्वीहनुमान्वानरेश्वरः तस्याभिगमनाद्देवराजानोजात

संभ्रमाः प्रत्युत्थायनमश्चक्रुर्भक्तिनम्रात्ममूर्तयः तेषांमध्येसमासीनं

पूजितःप्लवगेश्वरः गोपात्मजंसमाश्लिष्यराज्ञोवीक्ष्येदमब्रवीत् सर्वेशृणुत

भद्रंवोराजानोयेचसंगताः शिवपूजामृतेनान्यागतिरस्तिशरीरिणाम्

ब्र॰ खं॰ एषगोपसुतोदिष्ट्याप्रदोषेमंदवासरे अमंत्रेणापिसंपूज्यशिवंशिवमवाप्तवान्
३५ मंदवारेप्रदोषोयंदुर्लभःसर्वदेहिनां तत्रापिदुर्लभस्तस्मिन्कृष्णपक्षेसमागते
एषपुण्यतमोलोकेगोपीनांकीर्तिवर्द्धनः नाम्नाश्रीकरइत्युच्चैर्लोकेख्यातिंगमि
ष्यति सूतः एवमुक्त्वांजनीसूनुस्तस्मैगोपकसूनवे उपदिश्यशिवाचारं
तत्रैवादर्शनंगतः तेचसर्वेमहीपालाः संहृष्टप्रतिपूजिताः चंद्रसेनंसमामंत्र्य
प्रतिजग्मुर्यथागतं श्रीकरोपिमहातेजाउपदिष्टोहनूमता ब्राह्मणैःसहधर्मज्ञैः
चक्रेशंभोःसमर्हणं कालेनश्रीकरःसोपिचंद्रसेनश्चभूपतिः समाराध्यशिवंभ ३५
क्त्याप्रापतुःपरमंपदं इदंपवित्रंपरमंरहस्यंयरास्कंस्वस्तिकरंवरिष्ठं आख्या
नमाख्यातमघौघनाशनंगौरीपादांबुजभक्तिवर्द्धनम् इतिश्रीस्कंदपुरा
णेब्रह्मोत्तरखंडेप्रदोषमहिमानुवर्णनंनामपंचमोध्यायः ५ श्रीः

ऋषयऊचुः यदुक्तंभवतासूतमहदाख्यानमुत्तमं शंभोर्माहात्म्यकथनमशेषाघहरंपरम्
भूयोपिश्रोतुमिच्छामस्तदेवसुसमाहिताः प्रदोषेभगवाञ्छंभुःपूजितस्तुमहात्मभिः संप्रयच्छ
तिकांसिद्धिमेतन्नोब्रूहिकेशव श्रुतमप्यसकृत्सूततच्छ्रुतस्तृष्णाप्रजायते सूतउवाच
साधुसाधुमहाप्राज्ञैर्भवद्भिर्लोकपूजितैः यत्रपूज्योमहादेवोनान्योदेवःफलार्थिभिः
प्रदोषपूजामाहात्म्यंकोनुवर्णयितुंक्षमः यत्रसर्वेपिविबुधास्तिष्ठंतिगिरिशांतिके प्रदो
षसमयेदेवःकैलासरजताचले करोतिनृत्यंविबुधैरभिष्टुतगुणोदयः अथपूजाजपोहो
मस्तत्कथातद्गुणस्तवः कर्तव्योनियतंमर्त्यैश्चतुर्वर्गफलेप्सुभिः दारिद्र्यतिमिरांधानां
मिदंहिपरमांजनं कृपासागरमग्नानांस्तवोयंपारदर्शनः दुःखशोकभयार्तानांक्लेशनिर्वा
णकारणं प्रदोषेपार्वतीशस्यपूजनंमंगलायनं दुर्बुद्धिरपिनीचोपिमंदभाग्योजडोपिवा

प्र॰ खं प्रदोषेपूज्यदेवेशंविपद्भ्यःससमुच्यते शत्रुभिर्हन्यमानोपिदष्टमानोपिपन्नगैः शैलैरा
३६ क्रम्यमाणोपिपतन्नपिमहांबुधौ अविद्धःकालदंडोपिनानारोगगतोपिवा नविनश्यतिमर्त्यो
सौप्रदोषेगिरिशार्चनात् दारिद्र्यंमरणंदुःखंऋणभारंनगोपमं सद्योविधूयसंपद्भिर्यु
ज्यतेशिवपूजनात् अत्रवक्ष्येमहापुण्यमितिहासंपुरातनं यच्छ्रुत्वामनुजाःसर्वेप्रयांति
कृतकृत्यतां आसीद्विदर्भविषयेनाम्नासत्यरथोनृपः सर्वधर्मरतोधीरःसुशीलःसत्य
संगरः तस्यपालयतःक्षोणींधर्मेणमुनिपुंगवाः व्यतीयायमहान्कालःसुखेनैवमहीप
तेः अथतस्यमहीभर्तुःशात्रवोबहुभूभुजः बभूवुरुद्धतबलाद्दुर्धर्षणपुरोगमाः कदा श्रीः
चिदथतेशाल्वाःसन्नद्धबहुसैनिकाः विदर्भनगरींतेतुरुरुधुस्तज्जिगीषवः दृष्ट्वासंरु ३६
ध्यमानांतांविदर्भनृपतिःपुरीं योद्धुमभ्याययौतूर्णंबलेनमहतावृतः तस्यतेरभवद्युद्धं
शाल्वैरतिबलोद्धतैः पातालेपन्नगैःसार्द्धंगंधर्वैरिवदुर्मदैः विदर्भनृपतिःसोथकृत्वायुद्धं

सुदारुणं प्रनष्टोबहुभिःशाल्वैःविनष्टोरणमूर्धनि तस्मिन्महारथेवीरेप्रनष्टेमंत्रिभिःसह
दुद्रुवुःसमरेभग्नाहतशेषाश्चसैनिकाः अथयुद्धेनिवृत्तेतुनदत्सुरिपुमंत्रिषु नगर्यांप्रध्व
मानायांजातेकोलाहलेखे तस्यसत्यरथस्यैकाविदर्भनृपतेःसती भूरिशोकसमाविष्टा
कथंचिद्यत्नाद्विनिर्ययौ सानिशासमयेयत्नादंतर्वत्नीनृपांगना निर्गताशोकसंतप्ता
प्राचींदिशमाययौ अथप्रदोषेमार्गेणगच्छंतीशनकैःसती अतीत्यदूरमध्वानंददर्श
विमलंसरः तत्रागत्यवरारोहातप्तातापेनभूयसा विनीतसरसस्तीरेछायायांवृक्षमु
पाश्रयत् तत्रदैववशाद्राज्ञी(प्रसोतैर्योवाभ्यसा)विजनेतरुकुट्टिमे असूततनयंसा
ध्वीमुहूर्तेसद्गुणान्विते अथसाराजमहिषीपिपासार्त्तिहतासकृत् सरोवतीर्णासारा
ज्ञीग्रस्ताग्राहेणभूयसा जातमात्रःकुमारोपिविनष्टपितृमातृकः रुरोदोच्चैःसरसी
रेक्षुत्पिपासार्दितोभृशं तस्मिन्नेवंक्रंदमानेजातमात्रेकुमारके कांचिद्दसायबोशिशुं

ब्र· खं· श्रुत्वाविप्रवरांगनासाथेकृहायनंबालंमुद्वहंतीनिजात्मजं अधुनाभर्त्रारहितायाच्यमाना
३७ गृहेगृहे एकात्मजाबंधुहीनायांच्यामार्गेविशंकगता उमानामद्विजसतीददर्शनृपनंद
नं साद्दष्ट्वाराजतनयंसूर्यबिंबमिवच्युतं अनाथमेनंक्रंदंतंचिंतयामासभ्रशा: अहो
सुमहदाश्चर्यमिदंदृष्टंमयाधुना अछिंननाभिसूत्रोयंशिशुर्माताक्वागता पितानो
स्तिवनान्योस्तिनास्तिबंधुजनोपिवा विप्राजमजोन्नपात्मजोजायतेकथमत्रकः शि
शुमेनंसमुधृत्यपुष्णाम्येनमहंध्रुवं किंतुविज्ञायकुलंप्रोत्सहेप्रष्टुमुत्तमं इतिमी
मांसमानायांतस्यांविप्रवरस्त्रियां कश्चित्समाययौभिक्षुःसाक्षाद्देवःशिवःस्वयम्
तामाहविप्रवर्येथिविप्रमानिनिमाखिद राज्ञोयंबालकःशुभ्रविमरखपहादिसंशयम् ए ३७
तावदुक्त्वात्वरितोभिक्षुःकारुणिकोययौ अथतस्मिन्गतेभिक्षौतत्रसाविप्रमानिनी
एकचक्राह्वयेरम्येग्रामेकृतनिकेतना स्वपुत्रंराजपुत्रंचभिक्षान्नेनव्यवर्ध्दयत्

ब्राह्मणीतनयःसोथसराजतनयस्तथा ब्राह्मणैःकृतसंस्कारौववृधातेसुपूजितौ कृतोपन
यनौकालेब्राह्मणोनियमस्थितौ भिक्षान्नंचेरतुस्तत्रमात्रासहदिनेदिने ताभ्यांकदाचि
द्बालाभ्यांताविप्रवनितासह भैक्ष्यंचरंतीदैवेनप्रविष्टादेवतालयं तत्रदृष्टःसमाकीर्णे
मुनिभिर्देवतालये तौदृष्ट्वाबालकौधीमान्शांडिल्योमुनिरब्रवीत् अहोदैवबलं
चित्रमहोदैवबलंमहत् एषबालोन्यजननीसुतेभैक्ष्येणजीवति इमांमेवद्विजवधूं
मातरंप्राप्यनिर्मलां सहैवद्विजपुत्रेणद्विजभावंसमाश्रितः इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंशां
डिल्यस्यद्विजन्मनः साप्रणम्यसभामध्येपर्यपृछत्सविस्मया ब्रह्मन्नेषोर्भकोनी
तोमयाभिक्षोर्गिरागृहम् अविज्ञातकुलोद्यापिसुतवत्पर्यपोष्यत कस्मिन्कुलेप्रसू
तोयंकामाताजनकस्यकः सर्वंविज्ञातुमिछामिभवतोज्ञानचक्षुषः इतिपृष्टोमुनिःसो

ब्रह्मोत्तर

३८ थज्ञानदृष्टिर्द्विजस्त्रिया आचख्यौतस्यबालस्यजन्मकर्मचभौतिकं विदर्भराजपुत्रत्वंतत्पितु
:समरेमृतिं तन्मातुर्नक्रग्रहणंसाकल्येनन्यवेदयत् अथसाविस्मितानारीपुनःपप्रच्छ
तंमुनिं सराजासकलान्भोगान्हित्वायुद्धेकथंमृतः दारिद्र्यंकैवबालस्यकथंप्राप्तंमहामु
ने दारिद्र्यंचसमुत्सृज्यकथंराज्यमवाप्स्यति अस्यापिममबालस्यभिक्षान्नेनजीवतः
दारिद्र्यशमनोपायमुपदेष्टुंत्वमर्हसि शांडिल्युवाच अमुष्यबालस्यपितासवि
दर्भमहीपतिः पूर्वजन्मनिपांड्योसौबभूवनृपसत्तमः आसीत्कलकलारावःसर्वत्रनग श्रीशिव.
रेमहान् श्रुत्वातमुत्कलंशब्दंराजासौशिवार्चनः निर्ययौराजभवनेनंनगरक्षोभशंकया ३८
एतस्मिन्नेवसमयेतस्यामात्योमहाबलः गृहीतशत्रुसामंतोराज्ञांतिकमुपागमत्

अमात्येनसमानीतंशत्रुसामंतमुद्धतं दृष्ट्वातुक्रोधनृपतिःशिरःछेदमुपाक्रोत् सतथैवमहीपालो
विसृज्यशिवपूजनं असमाप्तात्मनियमश्चकारानिशिभोजनं तत्पुत्रोपितथाचक्रेप्रदोषसमयेशिवं
अनर्चयित्वामूढात्माभुक्त्वासुष्वापदुर्मदः जन्मांतरेसनृपतिर्विदर्भेनृपतिर्भवत् शिवस्यार्चां
तरायेणपरैर्भोगांतरेहृतः तत्पुत्रोयंपूर्वभवेसोस्मिन्जन्मनितत्कृतः महादारिद्र्यमापन्नःशि
वपूजाव्यतिक्रमात् अस्यमातापूर्वभवेसंपत्नींछद्मनाहनत् तेनपापेनमहताग्राहेणास्मिन्ज
न्मनिहृता एषाप्रारब्धिरेतेषांसर्वेसमुदाहृता अनर्चितशिवायेमर्त्याःप्राप्नुवंतिदारिद्र्यताम् सत्यं
ब्रवीमितवलोकहितंब्रवीमिसारंब्रवीम्युपनिषद्धृदयंब्रवीमि संसारमुल्बणमसारमवाप्यजं
तोःसारोयमीश्वरपदांबुरुहस्यसेवा येनार्चयंतिगिरिशंसमयेप्रदोषेयेचार्चितंशिवपदं
प्रणमंतिचान्ये एतत्कथांश्रुतिपुटैर्नपिबंतिमूढास्तेजन्मजन्मसुभवंतिनरादरिद्राः येवैप्रदोष
समयेपरमेश्वरस्यकुर्वंत्यनन्यमनसोंघ्रिसरोजपूजां नित्यंप्रवृद्धधनधान्यकलत्रपुत्रसौभाग्य
संपदधिकास्तइहैवलोके कैलासशैलशिखरेचिरराजमानेश्रीगौरींनिवेश्यकनकांचितरत्नपीठे

ब्र· खं· नृत्यंविधातुमभिवांछितशूलपाणौदेवाःप्रदोषसमयेऽनुभजंतिसर्वे वाग्देवीधृतवल्लकीश
३९ तमुखोवेणुंदधत्यब्जजस्तालोन्नतकरोरमाभगवतीगेयप्रयोगान्विता विष्णुःसांद्रमृदंग
ळंबनपटुर्देवाःसमंतात्स्थिताःसेवंतेतमनुप्रदोषसमयेदेवंमृडानीपतिं गंधर्वयक्षप
तगोरगसिद्धसाध्यविद्याधरामरवराप्सरसांगणाश्च येन्येत्रिलोकनिलयाःसहभू
तवर्गाःप्रासेप्रदोषसमयेहरपार्श्वसंस्थाः प्रदोषकालेहरएकपूज्यस्त एवपूज्यश्चनान्येहर
पद्मजाद्याः तस्मिन्महेशेविधिनेज्यमानेसर्वेप्रसीदंतिसुराधिनाथाः एषतेतनयःपू
र्वेजन्मनिब्राह्मणोत्तमः प्रतिग्रहैर्वयोनिन्येनदानाद्यैस्तुकर्मभिः अतोदारिद्र्यमापन्नःपुत्र शि·व·
स्तेद्विजजन्मनि तद्दोषपरिहारार्थंशरणंयातुशंकरम् इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मोत्त २९
रखंडेप्रदोषमहिमानुवर्णनंनामषष्ठोध्यायः सूतउवाच इत्युक्तामुनिना
साध्वीसाविप्रवनितापुनः तंप्रणम्याथपप्रच्छशिवपूजाविधेःक्रमं शांडिल्यउवाच

पक्षद्वयेत्रयोदश्यांनिराहारोभवेद्दिवा घटित्रयादस्तमयात्पूर्वंस्नानंसमाचरेत्
देवस्यपुरतःसम्यगुपलिप्यनसांभसा विधायमंडपंरम्यंधौतैर्वस्त्रादिभिर्बुधः वि
तानाद्यैरलंकृत्यबाळपल्लवयांकुरैः विचित्रमपममुद्धृत्य वर्णपंचकसंहितं ततो
पविष्टस्तुशुद्धेसोपविष्टस्थिरासने सम्यक्संपादिताशेषपूजोपकरणःशुचिः आ
गमोक्तेनमंत्रेणपीठमामंत्रयेत्सुधीः ततःकृत्वात्मशुद्धिंचभूतशुद्धिमनुक्रमात् प्राणा
यामत्रयंकृत्वाबीजमंत्रैःसबिंदुकैः मातृकान्यासविधिनाध्यात्वोतांदेवतांपरां स
माप्यमातृकांभूयोध्यात्वाचैवपरांशिवं वामभागेगुरुंनत्वादक्षिणेगणपंनमेत् अंसो
रुयुग्मेधर्मादीन्तस्यनाभौचपार्श्वयोः अधर्मादीनंदादीन्हृदिपीठंचविन्यसेत् आ
धारशक्तिमारभ्यज्ञानात्मानमनुक्रमात् उत्क्रमेणविन्यस्य हृत्पद्मेसाधुभावयेत् न
वशक्तिमयेरम्येध्यायेद्देवमुमापतिम् चंद्रकोटिप्रतीकाशंत्रिनेत्रंचंद्रभूषणम् आ
पिंगलजटाजूटरत्नमौलिविराजितम् नीलग्रीवमुदारांगं नानारत्नोपशोभितं वरदाभ

यद्धस्तं च धारिणं स्वपरं शिवं दधानं नागवलयं केयूरांगदमुद्रिकं व्याघ्रचर्मपरीधानं
रत्नसिंहासनास्थितं ध्यात्वा तद्वामभागे च चिंतयेद्गिरिकन्यकाम् भास्वज्जपा
प्रसूनाभामुद्यत्किरणसमप्रभां विद्युत्पुंजनिभां तन्वीं मनोनयननंदिनीं बालेंदु
शंकरां स्निग्धां नीलकुंचितकुंचितां भृंगसंघातरुचिरनीलालकविराजितां मणि
कुंडलविद्योतमुखमंडलविभ्रमां नवकुंकुमपंकांककपोलद्वयदर्पणां मधुरस्मित
विभ्राजदरुणाधरपल्लवां कंबुग्रीवां शिवामुग्धत्कुचपंकजकुड्मलां पाशांकुशाभ
यवरैर्विलसंतीं चतुर्भुजां अनेकरत्नविलसत्कंकणांगदमुद्रिकां त्रिवलीवलयां
हृद्यां हेमकांचीगुणान्वितां दिव्यकल्पाढ्यवनितां मौलीसन्नितांघ्रिसरोरुहां रत्न
सिंहासनारूढां सर्पराजपरिच्छदां एवं ध्यात्वा महादेवं देवीं चरिकन्यकां न्यास
मंत्रेण संपूज्य देहं गंधादिभिः क्रमात् पंचाभिर्व्रभिः कुर्यात्प्रोक्तस्थाने थवाह्यादि
पृथक् पुष्पांजलिं दद्यादिह मूलेन वे हृदा पुनः

स्वयं शिवोऽस्मि त्वां मूलमंत्रेण साधकः ततः संपूजयेद्देवं बाह्यपीठे पुनः क्रमात् संकल्पं
प्रवदेत्तत्र पूजामंत्रेण संस्मरेत्: कृतांजलिपुटो भूत्वा चिंतयन्हृदि शंकरं ऋणपातकदौ
र्भाग्यदारिद्र्यविनिवृत्तये अशेषाघविनाशाय प्रसीद मम शंकर दुःखरोगादिसं
तप्तं संसारभयपीडितं बहुरोगाकुलं दीनं पाहि मां वृषवाहन आगच्छ देवदेवेश
महादेवाभयंकर गृहाण सह पार्वत्या तव पूजां मया कृतां इति संकल्प्य विधिवद्ध
द्यपूजां समाचरेत् गुरून्गणपपार्तिं नैवेद्यकृत्संख्यापसव्ययोः क्षेत्रेशम् ईशकोणे
वह्नौ कोसायनीं न्यसेत् धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं च नमोंतकैः स्वैरेरग्न्यादिको
दिक्कोणेषु पीठपादमनुक्रमात् आभ्यां च बिंदुसंसर्गाभ्यां मध्ये धर्मादीन्प्रपूजयेत्
गात्ररक्षां चतुर्दिक्षु मध्येनंतसतारकम् सत्वादींस्त्रिगुणांस्तत्तद्रूपान्पीठेषु विन्यसेत्

ब्र॰ खं
४२ वामाद्यानशक्तिवीनवस्वरसुजायजेत् हृद्बीजत्रयाद्येनपीठमंत्रेणार्चयेत् ज्ञागतिः
परमांगैस्तत्पंचभिर्मूर्तिशक्तिभिः त्रिशक्तिमूर्तिभिश्चात्मविद्यद्वयसमान्विते अनंता
द्यैःपरीवाद्यमात्मभिश्चरषादिभिः सिद्धिभिश्चाणिमाद्याभिरिंद्राद्यैश्चतदायुधैः
वृषभक्षेत्रचंडीशोदुर्गाचस्कंदनंदनौ गणेशसैन्यपश्चैवस्वस्वलक्षणलक्षिताः अ
णिमामहिमाचाथगरिमालघिमातथा ईशित्वंचवशित्वंच प्राप्तिःप्राकाम्यमेव
अष्टैश्वर्याणिचाष्टानितेजोरूपाणिकेवलं पंचभिर्ब्रह्मभिःपूर्वहृल्लेखाद्याभिरप्यनु
अंगैरुमाद्यैरिंद्राद्यैःपूज्योक्तामुनिभिःस्तुभैः उमाचंडेश्वरादीस्तुपूजयेदुत्तरादिभिः शिव
एवमावरणैर्युक्तं तेजोरूपंमहाशिवं उमयासहितंदेवमुपचारैःप्रपूजयेत् सुप्रतिष्ठि ४२
तशंखस्थैस्तीर्थैःपंचामृतैरपि अभिषिच्यमहादेवरुद्रसूक्तैःसमाहितः

कल्पयेद्विविधैर्मंत्रैरासनाद्युपचारकान् आसनंकल्पयेत्तत्रस्वागतंविहितांजलिः अथम
ष्टगुणोपेतंपाद्यंशुद्धोदकेनच तेनैवाचमनंदद्यान्मधुपर्कमधूत्तमम् शंखपुनराचम
नंदद्यात्स्नानमंत्रैःप्रकल्पयेत् उपवीतंतथावासोभूषणानिनिवेदयेत् गंधमष्टां
गसंयुक्तंसुपूतंचनिवेदयेत् निवेदयेत्सुगंधीनिमाल्यानिविविधानिच धूपंक्रा
कालागरूत्पन्नंदीपंचविविधंशुभं ततश्चबिल्वमंदारकल्हारंसरसीरुहम् धु
त्तरकरवीरंचद्रोणपुष्पंचमल्लिकां कुशापामार्गतुलसीमाधवीचंपकादिकां हे
हतीपुष्पसाराणियथालब्धानिसाधयेत् अथपायसनैवेद्यंसघृतंसोपदंशकं
मोदकापूपसंयुक्तंशर्करागुडसंयुतं मधुनोक्तंदधियुतंऊकपानसमन्वितं तेनै
ऊरुपादेनोहविषामंत्रभावितः नैवेद्यंसर्वशैवेभ्योदत्वाताम्बूलमुत्तमं दीपंनीराजनंरम्यं

प्र·खं छत्रंदर्पणमुत्तमं समर्पयित्वाविधिवन्मंत्रैर्वैदिकतांत्रिकैः यथाशक्तिः स्वयंनिःस्वो
४२ यथाविभवमर्चयेत् भक्त्यादत्तेनगौरीशः पुष्पमात्रेणतुष्यति स्तवैर्नानाविधैःस्तु
त्वासाष्टांगंप्रणमेद्बुधः ततप्रदक्षिणांकृत्वावृषचंडेश्वरादिकान् पूजांसमा
प्यविधिवत्प्रार्थयेद्गिरिजापतिम् जयदेवजगन्नाथजयशंकरशाश्वत ज
यशर्वमहाध्यक्षजयसर्ववरप्रद जयनित्यनिराधारजयविश्वंभराव्यय जयविश्वे
कवंद्येशजयनागेंद्रभूषण जयगौरीपतेशंभोजयचंद्रार्धशेखर जयकोट्यर्क
संकाशजयानंतगुणाश्रय जयरुद्रविरूपाक्षजयनित्यनिरंजन जयनाथकृपा
सिंधोजयभक्तार्तिभंजन जयदुस्तारसंसारसागरोत्तारणप्रभो प्रसीदमेमा
हाभागस्संसारस्यखिद्यतः सर्वपापक्षयंकृत्वारक्षमांपरमेश्वर महादारिद्र्य ४२
मग्नस्यमाहापापहतोजसः महारोगाभिविष्टस्यमहारोगातुरस्यच ऋणभार

परीतस्यखिद्यमानस्यकर्मभिः ग्रहैःप्रपीड्यमानस्यप्रसीदममशंकर दरिद्रःप्रा
र्थयेद्देवंपूजांतेगिरिजापतिं ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यादक्षिणाभिश्चपूजयेत् स
र्वपापक्षयकरीसर्वदारिद्र्यनाशिनी शिवपूजामयाख्यातासर्वाभीष्टफलप्रदा
महापातकसंघातमधिकंचोपपातकं शिवद्रव्यापहरणादन्यत्सर्वंविनाशय
त् ब्रह्महत्यादिदोषाणांपुराणेषुश्रुतिष्वपि प्रायश्चित्तानिदृष्टानिनशिवद्रव्य
हारिणं बहुनात्रकिमुक्तेनश्लोकार्धेनब्रवीम्यहं ब्रह्महत्याशतंवापिशिवपू
जाविनाशयेत् मयाकथितमेतत्तेप्रदोषेशिवपूजनं रहस्यंसर्वभूतानांमत्र
नास्त्येवसंशयः एतामेवपुत्राभ्यामेवंपूजाविधीयतां अतःसंवत्सरादेवप
रांसिद्धिमवाप्स्यथ इतिशांडिल्यवचनमाकर्ण्यद्विजभामिनी ताभ्यांतुस
हबालकाभ्यांप्रणनाममुनेःपदं विप्रपत्न्युवाच अहमद्यकृतार्थास्मितव

दर्शनमात्रतः एतौकुमारौभगवान्त्वामेवशरणंगतौ एषमेतनयोब्रह्मन्शु
चिव्रतइतीरितः एषराजसुतोनाम्नाधर्मगुप्तःकृतोमया एतावहंचभगवन्भव
च्चरणकिंकरात् समुद्धरास्मान्पतितान्घोरेसंसारसागरे इतिप्रपन्नांशरणं
द्विजस्त्रीमाश्वास्यवाक्यैरमृतोपमैः उपादिदेशाथतयोःकुमारयोः
मुनिःशिवाराधनमात्रविधिं अथोपदिष्टौमुनिनाकुमारौब्राह्मणीचसा तं
प्रणम्यसमामंत्र्यजग्मुस्तेशिवमंदिरात् ततःप्रभृतितौबालौमुनिवर्योपदेश
तः प्रदोषेपार्वतीशस्यपूजांचक्रतुरंजसा एवंपूजयतोराजन्द्विजराजकु
मारयोः सुखेनैवव्यतीयायतयोर्मासचतुष्टयं कदाचिद्राजपुत्रेणविनाशोद्वि
जनंदनः स्नातुंगतोनदीतीरेचचारबहुलीलया तत्रनिर्झरनिर्घातविनिर्भि
न्नेप्रकुट्टिमे निधानकलशंस्थूलंप्रस्फुरंतंददर्शह सदृष्ट्वासहसागत्यहर्षकौ

तुकविह्वलः दैवोपपन्नंमन्वानोगृहीत्वाशिरसाययौ ससंभ्रमंसमानीयनिधानक
लशंवरं निधायभवनस्यांतेमातरंसमभाषत मातर्मातरिदंपश्यप्रसादंगिरिजा
पतेः निधानकुंभरूपेणदर्शितंकरुणात्मना अथसाविस्मितासाध्वीसमाहूय
नृपात्मजं स्वपुत्रंभाषितेनंदंतीमानयंतीशिवार्चनं शृणुतामेवचःपुत्रौनिधान
कलशीमिमां समंविभज्यगृह्णीतांममशासनगौरवात् इतिमातुर्वचःश्रुत्वा
तुतोषद्विजनंदनः प्रत्याहराजपुत्रस्तांविस्रब्धःशंकरार्चने मातःस्तवसु
तस्येदंसुकृतेनसमागतं नैवाहंग्रहीतुमिच्छामिविभक्तंधनसंचयं आत्म
नःसुकृतालब्धंस्वयमेवाश्नुयाद्ध्रुवं सएवभगवानीशोकरिष्यतिकृपांमयि
एवमर्चयतश्चास्ययोरपिपरयामुदा संवत्सरेव्यतीयायतस्मिन्नेवगृहेतयोः

ब्र॰ खं॰ ५५ उत्थायतस्मात्स्थानात्कौतुकोत्फुल्ललोचनः प्रददौपल्लवासनं कृतोपचारमासीनं तमासाद्यसुम
ध्यमा पप्रच्छरूपसुगुणोत्पत्तिधैर्याकुलेंद्रिया कस्त्वंकमलपत्राक्ष कस्माद्देशात्समागतः
कस्यपुत्रइतिप्रेम्णापृष्टंसर्वंन्यवेदयत् विदर्भराजतनयं विध्वस्तपितृमातृकं शत्रुभिश्च
हृतस्थानमात्मानंपरराष्ट्रगं सर्वमावेद्यभयस्तांपप्रच्छनृपनंदनः कात्वंवामोरुकिंवा
नेकार्यंतेकस्यचात्मजा किमिहध्यायसिद्रष्टा किंवात्वंकुमिहेच्छसि इत्युक्तासापुनःप्रा
हशृणुराजेंद्रसत्तम अस्त्येकोद्रविणोनामगंधर्वाणांकुलाग्रणीः तस्याहमस्मि
तनयानाम्नावांशुमतीस्मृता त्वामायांतंविलोक्याहं त्वत्संभाषणलालसा त्यक्ता शिव॰
सखीजनंसर्वमेकैवास्मिमहामते सर्वसंगीतविद्यासुमत्तोनान्यास्तिकान्वन मम ५५
गेयेनतुष्यंतिसर्वाअपिसुरस्त्रियः साहंसर्वकलाभिज्ञातासर्वजनैर्गिरा तवाहमी

स्थितंवेद्मित्वय्येवमेसंगतंमनः तथात्वामपिनोसख्यंदेवेनप्रतिपादितं आवयोःस्नेहभेदो
त्रनाभिभवेत्ततःपरं इतिसंभाष्यतेनाशुप्रेम्णागंधर्वनंदना मुक्ताहारंददौतस्मैस
कुलानारक्षकणं तमादायाद्भुतंहारंसतस्याःप्रणयाकुलः गाढहर्षसमासिक्तोऽभि
दमाहनृपात्मजः सत्यमुक्तंत्वयाभीरुतथाप्येकंवदाम्यहम् त्यक्तराज्योऽस्मिनिःस्वस्यक
थंत्वंभवसिप्रिया सात्वंपितृमतीबालाचित्तंलंघ्यपितृशासनं स्वच्छंदावरणंकर्तुंमूढेकथ
मिहेच्छसि इतितस्यवचःश्रुत्वा तंप्रत्याहशुचिस्मिता अस्तुनामतथैवाहंकरिष्येमम
कौतुकं गच्छतावत्स्वभवनंपरश्वःप्रातरेवतु आगच्छपुनरेत्रैवकार्यमस्तिचनामृषा
इत्युक्तातंनृपसुतंसासंगतसखीजना अपक्रामतवेगेनसचापिनृपनंदनः सस
माप्यसहर्षेणद्विजपुत्रस्यसंनिधिं सर्वमाख्यायतेनैवसार्धंस्वभवनंययौ सतया
दर्शितादिष्टस्थानंप्राप्यनृपात्मजः गंधर्वराजमद्राक्षीत्स्वदुहित्रासमागतम्

सगंधर्वपतिः प्राप्तामभिनंद्यकुमारकौ ॥ उपवेश्यासनेरम्येराजपुत्रमभाषत ॥
गंधर्वउवाच राजेंद्रपुत्रपूर्वेद्युः कैलासगतवानहं ॥ तत्रापश्यंमहादेवंपा
र्वत्यासहितंप्रभुं आहूयमांतुदेवेशः सर्वेषांतुदिवौकसां सन्निधावाहभगवान्
करुणामृतवारिधिः धर्मगुप्तोऽभूत्यः कश्चिद्राजपुत्रोस्तिभूतले अकिंचनोभ्रष्टराज्यो
हतशत्रुश्चबंधुभिः सबालोगुरुवाक्येनमदर्चापरतः सदा अद्यतस्यपितरःसर्वेमांप्रा
प्तास्तत्प्रभावतः तस्यत्वमपिसाहाय्यंकुरुगंधर्वभूमिप अथासौनिजराज्यस्थोह
तशत्रुर्भविष्यति इत्याज्ञप्तोहमीशेनसंप्राप्यनिजमंदिरं अनयामेदुहित्राच
बहुशःप्रार्थितस्तथा ज्ञात्वैवंसकलंशंभोर्नियोगंकरुणात्मनः आदायस्वांदुहि
तरंप्राप्तोस्मीदंवनांतरं अस्मैतेनांदुहितरंप्रयच्छामिकन्यांममतवप्रियां हत्वा
शत्रून्स्वराज्येत्वांस्थापयामिशिवाज्ञया तस्मिन्पुरेत्वमनयाभुंक्ष्वभोगान्यथेप्सितान्

दशवर्षसहस्रांतेगंतासिगिरिशालयं तत्रापिममकन्येयंत्वामेवप्रतिपत्स्यते तस्मिन्वनेस्व
दुहितुःपाणिग्राहमपश्यत पारिबर्हमनात्तस्मैरत्नभारंमहोज्वलं चूडामणिंचंद्रनिभंमु
क्ताहारांश्चभासुरान् दिव्याकंकारवासांसिकान्तिस्वरूपछदान् गजानामयुतंश्ययानि
पुत्रींस्वाक्षिनां स्यंदनानांसहस्राणिसौवर्णानिमहांतिच पुनरेकंधनुर्दिव्यंददौशक्रा
युधोपमं अस्त्राणांचसहस्राणितूणीनाक्षयसायकौ अभेद्यंवर्मसौवर्णंशक्तिंरिपु
मर्दिनीं दुहितुःपरिचर्यार्थंकन्यानांचसहस्रकं ददौप्रीतमनास्तस्मैधनानिविविधानिच
गंधर्वसैन्यमतुलंचतुरंगसमन्वितं पुनश्चतत्सहायार्थंगंधर्वाधिपतिर्ददौ इत्थंरा
जतनयःसंप्राप्यश्रियमुत्तमां स्वराष्ट्रंज्ञायात्सहृष्टोमुदेपरयामुदा कारयित्वास्वदुहितु
र्विवाहंसमयोचितं ययौविमानमारुह्यगंधर्वाधिपतिर्दिवं धर्मगुप्तःकृतोद्वाहःस
गंधर्वसेनया निःशेषितारातिबकः प्रविवेशस्वकंपुरं पुनःस्वनगरींप्राप्यज्ञात्वानगरीपुवासिनीं
दुर्धर्षणंरणेहत्वासहगंधर्वसेनया

ब्र० खं० ततोभिषिक्तःससर्वैर्ब्राह्मणैश्चमहोत्तमैः रत्नसिंहासनारूढश्चक्रेराज्यमकंटकं यावि
४७ प्रवनितापूर्वंतमपुण्यस्तपुत्रवत् सेवमातापरिवृत्तस्यसभ्रातादिजनंदनः गंधर्वतनया
जायावैदर्भविषयेगतः आराध्यदेवतांशंभुंदुर्गुरुसूनुपोप्यवत् एवमन्येपिसमाराध्य
प्रदोषेगिरिजापतिं सूतः एतन्महाव्रतंपुण्यंप्रदोषेगिरिशार्चनं धर्मार्थकाममो
क्षाणामितत्संसाधनपरं यएतच्छृणुयान्नित्यमाख्यानंपरमाद्भुतं प्रदोषेशिवपूजांते
कथयेद्वासमाहितः नभवेत्तस्यदारिद्र्यंजन्मांतरशतेष्वपि ज्ञानैश्वर्यसमायुक्तोसौ शिव
तेशिवपदंव्रजेत् येप्राप्यदुर्लभतरंमनुजाःशरीरंकुर्वंतिसांबपदमीश्वरपादपूजां ४७
धन्यास्तएवनिजपुण्यजितस्त्रिलोकास्तेषांपदांबुजरजोभुवनंपुनाति इति
श्रीस्कंदपुराणेब्रह्मोत्तरखंडेप्रदोषपूजावर्णनमाहात्म्यंनामसप्तमोध्यायः
समाप्ततामगमत् श्रीसांबसदाशिवचरणांबुजार्पणमस्तु ॥

सूतउवाच ॥ ॥नित्यानंदमयंशांतंनिर्विकल्पंनिरामयं ॥ शिवत
त्त्वमनाद्यंतंयेविदुस्तेपरंगताः ॥ विविक्ताः कामभोगेभ्यो येच कुर्वं
त्यहैतुकीं ॥ भक्तिंपरेशेशिवेधीरास्तेषांमुक्तिर्नसंसृतिः ॥ विषयान
भिसंध्याय येकुर्वंतिशिवेरतिं ॥ आरुरुक्षुः परेस्थाने विषयैर्नाभि
भूयंते भुंजानानास्तिफलान्यपि ॥ येनकेनापिभावेन शिवभक्तिरतोन
रः ॥ नविनश्यतिकुत्रापिभोगेनापिपरांगतिं ॥ आरुरुक्षुः परंस्था
नंविषयांस्त्यक्तुमक्षमः ॥ पूजयेत्कर्मणाशंभुंभोगांतेशिवमाप्नु
यात् ॥ अशक्ताः कश्चिदुत्स्रष्टुं प्रायोविषयवासनां ॥ अतः कर्मम
यीपूजा कामधेनुः शरीरिणां ॥ मायामयेपिसंसारे येविहृत्यप
रंस्मरवे ॥ मुक्तिमिच्छंतिदेहांते तेषांधर्मोयमीरितः ॥ शिवपू

४८ त्वंसदा कार्या हेतुः स्वर्गापवर्गयोः ॥ सोमवारे विशेषेण प्रदोषादि
गुणे पुनः ॥ केवलं वापि ये कुर्युः सोमवारे शिवार्चनं ॥ न तेषां विद्य
ते किंचिदिहामुत्र च दुर्लभं ॥ उपोषितः शुचिर्भूत्वा सोमवारे जितेंद्रि
यः ॥ वैदिकैर्लौकिकैर्वापि विधिवत्पूजयेच्छिवं ॥ ब्रह्मचारी गृहस्थो
वा कन्या वापि सभर्तृका ॥ विभर्तृका वा संपूज्य लभते वरमीप्सितं ॥
अत्राहं कथयिष्यामि कथां श्रोतृमनोरमां ॥ श्रुत्वा कृतधियः शंभो
र्भक्तिं कुर्वंति निश्चलां ॥ आर्यावर्ते नृपः कश्चिदासीद्धर्मभृतांवरः ॥
चित्रवर्मेति विख्यातो धर्मराजो दुरात्मनां ॥ स गोप्ता धर्मसेतूनां शा
स्ता दुष्पथगामिनां ॥ यष्टा सकलयज्ञानां त्राता सकलमिप्सतां ॥ ४८
कर्त्ता सर्वत्र पुण्यानां दाता सकलसंपदां ॥ जेता सपत्नवृंदानां भ
क्तः शिवमुकुंदयोः ॥ सानुकूलः स्वपत्नीषु पुत्रमेकं न लब्धवान् ॥

श्चिरेण प्रार्थितां लेभे कन्यामेकां मनोरमां ॥ स लब्ध्वा तनयां दिष्ट्या
हिमवानिव पार्वतीं ॥ आत्मानं देवसदृशं मन्ये पूर्णमनोरथं ॥ स ए
कदा जातकलक्षणज्ञानाहूय सर्वान् द्विजवृंदमुख्यान् ॥ कुतूहले
नाभिनिविष्टचेताः पप्रच्छ तस्या जनने फलानि ॥ अथ तत्राब्रवीदे
को बहुज्ञो द्विजसत्तमः ॥ एषा सीमंतिनी नाम्ना कन्या तव महामते ॥
उमेव मांगल्यवती दमयंतीव रूपिणी ॥ भारतीव कलाभिज्ञा लक्ष्मी
रिव गुणान्विता ॥ सुप्रजा देवमातेव जानकीव धृतव्रता ॥ रविश्र
ीरिव सत्कांतिश्चंद्रिकेव मनोरमा ॥ दशवर्षसहस्राणि सह भर्त्रा
प्रमोदते ॥ प्रसूय तनयानष्टौ परं सौख्यमवाप्स्यति ॥ इत्युक्तवंतं तं न
पतिर्धनैः संपूज्य तं द्विजं ॥ अवाप परमां प्रीतिं तद्वागमृतसेवया ॥

ब्रह्मो० अथान्योपि द्विजः प्राह। धैर्यवान विशंकितः ॥ एषा चतुर्दशे व
४९ र्षे वैधव्यं प्राप्स्यति ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य वज्रनिर्घातनिष्ठु
रं ॥ मुहूर्तमभवद्राजा चिंताव्याकुलमानसः ॥ अथ सर्वान्समभ्
र्च्य ब्राह्मणान्वेदवित्तमान ॥ सर्वं दैवकृतं मत्वा निश्चिंतः पा
र्थिवोभवत् ॥ सापि सीमंतिनी बाला क्रमेण गतशैशवा ॥ वैधव्य
मात्मनो भावि सुश्रावात्मसखीमुखात् ॥ परं निर्वेदमापन्ना तदा क
र्यस्क विस्मिता ॥ याज्ञवल्क्यमुनेः पत्नीं मैत्रेयीं पर्यपृच्छत ॥ मातस्त्व श्री ४९
च्चरणांभोजं प्रपन्नास्मि भयाकुला ॥ सौभाग्यवर्धनं कर्म त्वं मां शं
सितुमर्हसि ॥ इति प्रपन्नां नृपतेः कन्यामाह मुनेः सती ॥ शरणं व्रज ल
न्वंगि पार्वतीं शिवसंयुतां ॥ सोमवारे शिवं गौरीं पूजयस्व समाहिता ॥

उपोषिता वा सुस्नाता विरजांबरधारिणी ॥ यतवाङ्निश्चलमतिः पूजां
कृत्वा यथोचितां ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वा च शिवं सम्यक्प्रसादय ॥ पापक्ष
योभिषेकेण साम्राज्यं पीठपूजनात् ॥ सौभाग्यं मखिलं सौख्यं गंधमा
ल्याक्षतार्चनात ॥ धूपदानेन सौभाग्यं कांतिर्दीपप्रदानतः ॥ नैवेद्येन म
हाभोगं लक्ष्मीस्तांबूलदानतः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां प्राप्तिर्भवति निश्चितं ॥
अष्टैश्वर्यादिसिद्धीनां जपात्सर्वेहि साधनं ॥ होमेन सर्वकामानां समृद्धि
रुपजायते ॥ सर्वेषामपि देवानां तुष्टिर्ब्राह्मणभोजनात् ॥ इत्थमाराध
यशिवं सोमवारे शिवान्वितं ॥ अत्यापदमपि प्राप्ता विपद्भिर्नाभिभूयसे ॥
घोरां घोरं प्रपन्नापि महत्कृच्छ्रं भयावहं ॥ शिवपूजाप्रभावेण तरिष्य
सि महाभयं ॥ इत्थं सीमंतिनी सम्यगनुशास्य मुनेः सती ॥ ययौ सापि वरा

ब्रह्मो० रोहाराजपुत्री तथाकरोत् ॥ दमयंत्यां नलस्यासीदिंद्रसेनाह्वयः सुतः ॥ तस्य
चंद्रांगदो नाम पुत्रोऽभूच्चंद्रसंन्निभः ॥ चित्रवर्मा नृपः श्रेष्ठस्तमारूपनृपात्मजं ॥
५० कन्यां सीमंतिनीं तस्मै प्रावच्छद्गुर्वनुज्ञया ॥ सोऽभून्महोत्सवस्तत्र तस्या उद्वा
हकर्मणि ॥ यत्र सर्वमहीशानां समवायो महानभूत् ॥ तस्याः पाणिग्रहं का
त्वैकदाश्च चंद्रांगदः कृती ॥ उवास कतिचिन्मासांस्तत्रैव श्वशुरालये ॥ एकदाय
मुनां तर्तुं स राजतनयो बली ॥ आरुरोह तरीं कश्चिद्वयस्यैः सहलीलया ॥
तस्मिंस्तरति कालिंदीं राजपुत्रे विधेर्वशात् ॥ ममज्ज हसकैवर्त्तैरावर्त्ती श्री:
ह्निहतातरिः ॥ हाहेति शब्दः सुमहानासीत्तस्यास्तटद्वये ॥ पश्यतां सर्व ५०
सैन्यानां प्रलापोदिवमस्पृशत् ॥ मज्जंतो ममिरे केचित्केचिद्ग्राहादरंग
ताः ॥ राजपुत्रादयः केचिन्नादृश्यंत महाजले ॥ तं दुष्पश्च स राजापिचि

त्रवर्मातिविह्वलः ॥ यमुनायास्तटं प्राप्य विचेष्टः समपद्यत ॥ श्रुत्वा त
द्राजपत्न्यश्च बभूवुर्गतचेतनः ॥ सा च सीमंतिनी श्रुत्वा पपात भुवि मू
र्छिता ॥ तथान्ये मात्यमुख्याश्च नायकाः सपुरोहिताः विह्वला शोकसं
तप्ता विलेपुर्मुक्तमूर्धजाः ॥ इंद्रसेनोऽपि राजेंद्रः पुत्रवार्त्तां स श्रुतवान् ॥
आकर्ण्य सह पत्नी च निर्विष्टसंज्ञः पपात ह ॥ तन्मंत्रिणश्च तत्पौरास्तथा
तद्देशवासिनः ॥ आबालवृद्धा वनिताश्चुक्रुशुः शोकविह्वलाः ॥ शोका
त्केचिदुरो जघ्नुः शिरो जघ्नुश्च केचन ॥ हा राजपुत्र हा तात क्वासि क्वासीति वि
भ्रमुः ॥ एवं शोकाकुलादीनामिंद्रसेनं सभूपतिं ॥ नगरं सहसा स्कंध्यंचि
त्रवर्मपुरं तथा ॥ अथ वृद्धैः समाश्वस्तश्चि ॥ त्रवर्मा महीपतिः ॥ शनै
र्नगरमागत्य सांत्वयामास चात्मजां ॥ स राजा भक्तिसंपन्नस्य जामातु

ब्रं॰मा॰ वदुर्धर्षं तेजसादित्यसन्निभं ॥ दृष्ट्वा राजसुतो धीरः प्रणिपत्य सभातले ॥ उच्छ्रितः
प्रांजलिस्तस्य तेजसादीप्तलोचनः ॥ नागराजोपि तं दृष्ट्वा राजपुत्रं मनोरमं ॥ को
५२ यं कस्मादिहायात इति पप्रच्छ पन्नगी ॥ नाऊचुर्यमुनातोये दृष्टोस्माभिर्यदृच्छया ॥
अत्रानकुल्वनामानमानीतं तवसन्निधिं ॥ अदृष्टो राजपुत्रो तक्षकेण महात्मना ॥
कस्यासि तनयः कस्त्वं कोदेशः कथयस्व मे ॥ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ ॥ अस्ति भू
मंडले कश्चिद्देशो निषधसंज्ञकः ॥ तस्याधीपो महाराजा नलो नाम महायशाः ॥
स पुण्यकीर्तिः क्षितिपो दमयंतीपतिः प्रभुः ॥ तस्यासीदिंद्रसेनाख्यः पुत्रस्तस्य
महात्मनः ॥ चंद्रांगदेति नाम्नाहं नवोढः श्वश्रुरालये ॥ विहरन्यमुनातोये नि ५२
मग्नो दैवयोगतः ॥ एताभ्यः पन्नगस्त्रीभिरानीतोस्मि तवांतिकं ॥ दृष्ट्वांस्त
वपादाब्जं पुण्यैर्जन्मांतरार्जितैः ॥ अद्य धन्योस्मि धन्योस्मि कृतार्थो पितरौ
मम ॥ यतोस्मि तोहं कारुण्या त्वया संतोषितोपि च ॥ ॥ सूत उवाच ॥
जि

इत्थं दारमसंभ्रांतं वचस्तस्यातिपेशलं ॥ तक्षकः पुनरौत्सुक्याद्बभाषे नृपनं
दनं ॥ ॥ तक्षक उवाच ॥ ॥ भो भो नरेंद्रतनय मा भैषीर्धैर्यरतां व्रज ॥ सर्वदे
वेषु को देवो युष्माभिः पूज्यते सदा ॥ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ ॥ यो देवः सर्वस्मि
तेषु महादेव इति स्मृतः ॥ पूज्यते स हि विश्वात्मा शिवोस्माभिरुमापतिः ॥
यस्य तेजोंशरूपेण रजसा च प्रजापतिः ॥ कृतरूपः सृजद्विश्वं स नः पूज्यो
महेश्वरः ॥ यस्यांशः सात्विकं विष्णुर्बिभ्राद्विश्वं सनातनं ॥ विश्वबिभर्ति
भूतात्मा शिवः सोस्माभिरीज्यते ॥ यस्यांशात्तमसोद्भिक्तो रुद्रः कालाग्नि
सन्निभः ॥ विश्वमेतद्धरत्यंते स पूज्योस्माभिरीश्वरः ॥ यो विद्यानामविद्यानु
श्च कारणस्यापि कारणं ॥ तेजसां परमं तेजः स शिवो नः परां गतिः ॥

सोंतिकस्थोपिदूरस्थोमायोपतच्चेतसां ॥ अपरिच्छिन्नमानोसौसशिवोनः
५३ परागतिः ॥ योग्नौतिष्ठतियोभूमौयोवायौसलिलेपियः ॥ यआकाशेपिवि
श्वात्मासनःपूज्यःसदाशिवः ॥ यःसाक्षीसर्वभूतानांयआत्मस्थोनिरंजनः ॥
यस्येच्छावशगोलोकःसोस्माभिःपूज्यतेशिवः ॥ यमेकमाद्यंपुरुषंपुराणं
वेदांतवेद्यंगुणवेष्टितैरपि ॥ क्षेत्रज्ञमेकेथतुरीयमन्येकूटस्थमन्येसशि
वोगतिर्नः ॥ यन्नस्पृशंत्येनमविंसतत्वंदुरंतधीमानमसत्स्वरूपं ॥ ॥
मनोवचोवृत्तयआत्मभाव्यंसएवपूज्यःपरमःशिवोनः ॥ यस्यप्रसादं
प्रतिलभ्यसंतोवांछंतिचेंद्रंपदमब्जजंवा ॥ निस्तीर्णकर्मार्गलकाल
चक्राश्चरंत्यभिन्नाःसशिवोगतिर्नः ॥ यस्याभृतंसकललोककृजांविधातं ५३
सद्यःकरोत्यपिचमोक्षपदंददाति ॥ यस्स्वस्वरूपमखिलंश्रुतिभिर्विमृग्यंत

स्मैशिवायसततंकुरुतामपूजां ॥ यन्मूर्ध्निलब्धनिलयासुरलोकसिंधुर्ये
स्यांकगाभगवतीजगदंबिकाच ॥ यत्कुंडलेवासुकितक्षकौद्वौयत्कंठभू
षागरलंकरालं ॥ यद्भालनेत्रंज्वलनःप्रचंडःसोस्माभिरीज्योर्धशशांक
मौलिः ॥ जयतिनिगमचूडाग्रेषुयस्यांघ्रिपद्मंजयतिसदसिनित्यंयोगि
नांयस्यकीर्त्तिः ॥ जयतिसकलसत्वोयस्यमूर्त्तिश्चिदात्मासविजितगु
णवर्गःपूज्यतेस्माभिरीशः ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यतक्ष
कःप्रीतमानसः ॥ मातभक्तिंमहादेवेराजपुत्रमभाषत ॥ परितुष्टोस्मिभद्रं
तेतववराजेंद्रनंदन ॥ बालोपियत्परंतत्वंवेत्सिशैवंपरात्परं ॥ एषरत्न
मयोलोकएताश्चारुशशिशोबलाः ॥ एतेकल्पद्रुमाःसर्वेपीवाप्योमृतर

ब्रह्मो॰ सांभसः ॥ नात्र मृत्युभयं घोरं न जराव्याधिपीडनं ॥ यथेष्टं विहरात्रैव
५८ भुंक्ष्व भोगान्यथेप्सितान् ॥ इत्युक्तो नागराजेन स राजेंद्रकुमारकः ॥ प्रत्यु
वाच परं प्रीत्या नागराजमुदारधीः ॥ कृतदारोस्म्यहं काले सुव्रता गृहिणी
मम ॥ शिवपूजापरो नित्यं पितरावेकपुत्रकौ ॥ तौ तदा मां मृतं मत्वा शोकेन
महतावृतौ ॥ प्रायः प्राणैर्वियुज्यंते देवात्राप्तोस्म्यहं त्विति ॥ अतो मया ब
हुलित्थं नात्र स्थेयं कदाचन ॥ तमेव लोकं कृपया मां प्रापयितुमर्हसि ॥
इत्युक्तवंतं नरदेवपुत्रं दिव्यैर्वरान्नैः सुरपादपोत्थैः ॥ अवापयित्वा वर
गंधवासः स्रगलंदिव्याभरणैर्विचित्रैः ॥ संतर्पयित्वा विविधैश्च भोगैः पुन ५८
र्बभाषे भुजगाधिराजः ॥ ५ ॥ यदा यदा मां स्मरसि त्वमग्रे तदा तदाविक्रि
यते मयेति ॥ पुनः स राजपुत्राय तक्षकोऽश्वं च कामगं ॥ नानाद्वीपसहस्रेषु

लोकेषु च मनोरमं ॥ ददौ सोद्धिं दिव्याभरणं दिव्याभरणवाससां ॥ वाहना
यद्दावकं रक्षसंपन्नगेश्वरः ॥ तत्सेवनार्थमेकं च पन्नगेंद्रकुमारकं ॥
नियुज्य तातक्षकः प्रीत्या गच्छेति विससर्ज तं ॥ इति चंद्रांगदः प्रीत्या प्रगृह्य
विविधं धनं ॥ अश्वं कामगमारुह्य ताभ्यां सह विनिर्ययौ ॥ समुहत्तो दि
वोन्मज्य तस्मादेव नदीजलात् ॥ विजहार तटे रम्ये दिव्यमारुह्य वाहनं ॥
अथास्मिन्समये तन्वी सा च सीमंतिनी सती ॥ स्नातुं समागमत्तत्र स
खीभिः परिवारिता ॥ सा ददर्श नदीतीरे विहरंतं नृपात्मजं ॥ तस्सा
नररूपेण नागपुत्रेण चान्वितं ॥ दिव्यकल्पलताकीर्णं दिव्यमाल्या
वतंसकं ॥ देहेन दिव्यगंधेन प्रक्षिप्तं दशयोजनं ॥ तमपूर्वाकृतिं वीक्ष्य
दिव्याश्वमतिसंभ्रमं ॥ जडोन्मत्तेव भीतेव तस्थौ तन्यस्तलोचना ॥

ब्रंह्मो० तांस्वराजेंद्रपुत्रोसौ दृष्टपूर्वामिव स्मरन् ॥ निर्मुक्तकंठाभरणां कंठसूत्रवि
५५ वर्जितां ॥ असंयोजितधम्मिल्लामंगराजविवर्जितां ॥ त्यक्तनित्यांजनापांगीं
करुणांगीं शोककर्षितां ॥ तां दृष्ट्वोत्तीर्य तुरगादुपविष्टः सरित्तटे ॥ तामासा
द्य वरारोहामुपवेश्येदमब्रवीत् ॥ कात्वं गं कस्य कलत्रं वा कस्यासीत्तन
यासती ॥ किमीदृशांगतां बाल्ये दुःसहं सोकलक्षणं ॥ इति स्नेहेन साष्टष्टा सा
वधूः साश्रुलोचना ॥ लज्जितास्वायमाख्यातुं तत्सखी स्वयमब्रवीत् ॥ इयं
सीमंतिनी नाम्ना स्नुषा नैषधभूपतेः ॥ चंद्रांगदस्य महिषी तनया चित्रवर्म ५५
णः ॥ अस्याः पतिर्दैवयोगान्निमग्नोसि महाह्रदे ॥ तेनेयं प्राप्तवैधव्या बाला
दुःखेन शोषिता ॥ एवं वर्षत्रयं नीतं क्लेशेनातिबयैसौख्यि ॥ अद्येंदुवास
रे प्राप्ते स्नातुमत्र समागता ॥ श्वशुरोस्याः सराजेंद्रो हृतराज्यः प्रमाथिभिः ॥

बद्धा नगे निहितो वस्य भ्रचसभार्य तद्दशे स्थितः ॥ तथाप्येषा शुभाचारा सोम
वारे महेश्वरं ॥ सांबिकं परयाभक्त्या पूजयत्यमलाशया ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥
॥ इत्यं सखीमुखेनैव सर्वमावेद्य सुव्रता ॥ ततः सीमंतिनी प्राह स्वयमेव नृ
पात्मजं ॥ कस्त्वं कंदर्पसंकाशः ॥ क्वाद्विभौतवमार्गगो ॥ देवो रौनेवासि
स्योषमं धर्वोवाथ किंन्नरः ॥ किमर्थसमवन्नां तं स्नेहवानिवपृच्छसि ॥
किमां वेत्सि महाबाहो दृष्टवान् किमु कुत्रचित् ॥ दृष्टपूर्वेव दाभासि
ममत्वं स्वजनो यथा ॥ सर्वं कथय तत्वेन सत्यवाचोहि साधवः ॥ सूत
उवाच ॥ ॥ एतावदुक्त्वा नरदेवपुत्री सबाष्पकंठं स्फचिरं रुरोद ॥
मुमोह सद्यः पतती सखीभिर्धृता न किंचित्कथितुं शशाक ॥ श्रुत्वा
चंद्रांगदः सर्वं प्रियायाः शोककारणं ॥ मुहूर्तमभवत्तूष्णीं स्वयं

कृं.लो. शोकसमाकुलः ॥ अथाख्यास्य प्रियां तन्वीं विविधैर्वाक्यनैपुणैः ॥ सिध्या
५५ नाम वयं देवा कामगा इति साब्रवीत् ततो बाल्यादिवाकृष्य पाणिपाणि
ग्राहणशंकितां ॥ पुलकांकितसर्वांगी तां कर्णे किंचिदब्रवीत् ॥ क्वापि
लोके मया दृष्टं त्वं वसत्त्वो वरानने ॥ त्वद्भूता श्चरणा श्चांतः सद्यस्त्वा
गमिष्यति ॥ अपाकरिष्यते शोकं दिवैर वधूवंदिनैः ॥ एतच्छंसितुमा
यातस्त्वं भर्तुः सखायो खोहं ॥ अत्र कार्यो न संदेहः शपामि शिवपादयोः ॥
तावद्बलवदिद्ध वक्तव्यं न प्रकाश्यं च कुत्रचित् ॥ ततस्तद्वचनं श्रुत्वा स ५६
ख्या धाराशताधिकं ॥ संभ्रमोद्भ्रांतनयना तमेव मुहुरैक्षत ॥ प्रेमबंधा
नुगुणितं वाक्यं पुदुरसाच्वनं ॥ विभ्रमोदारसहितं मधुरापांगवीक्ष
णं ॥ सपाणिस्पर्शजाद्भिन्नपुलकांकितविग्रहं ॥ पूर्वदृष्टानि चांगेषु

लक्षणादि स्वरादिषु ॥ तथा वयः प्रमाणं च परीक्ष्येदमलक्षयत् ॥ एष ए
व तिमेस्याद्ध्रुवं नान्यो भविष्यति ॥ अस्मिन्नेव प्रसक्तं मे हृदयं प्रेमकारणं ॥
परलोकादिहायातः कथमेष स्वरूपधृक् ॥ दुर्भगायाः कथं मे स्याद्भर्तुर्न
ष्टस्य दर्शनं ॥ स्वप्नोयं किमनुस्वप्नो भ्रमोयं किमु न भ्रमः ॥ एष भर्ता घ
वाक्श्रव घस्रोऽमं घर्व एव वा ॥ मुनिपत्न्याय दुक्तं मे परमापद्गतापि च ॥
व्रतमेतत्कुरुष्वेति तस्य वा लभ्यते फलं ॥ न स्याद्भर्त्तोन दृष्टभाग्यो ममेत्याहृदि
जातमः ॥ नूनं तस्य वचः सत्यकोविधादीश्वरोदितं ॥ निमित्तानि च दृश्य
ते मंगलानि दिने दिने ॥ प्रसन्ने पार्वतीकांते किमसाध्यं शरीरिणां ॥ इत्थं
विमृश्यंती बाला पुनश्च सुचक्रसंशयां ॥ लज्जानम्रमुखी कर्णे शशंसान्य
त्प्रयोजनं ॥ इमं वृत्तांतमाख्यातुं त्वत्पितुः शोकतप्तयोः ॥ गच्छामः स्वस्ति

××विप्रसर्गोमदायादान्सिंहासनगतान्प्रति××

बं॰स्रो॰ तेभद्रइसद्यःपतिमवाप्स्यसि ॥ स्कंदे रुक्माश्वंसमारुह्य जवेननृपनंदनः ॥ ताभ्यां
५९ सहनिजंराज्यंप्रत्यपद्यततत्क्षणात् ॥ सपुरोपवनाभ्याशे स्थित्वा तत्रफणिपु
त्रकं ॥ सगत्वोवाचतान्शीघ्रमिंद्रसेनोविमुच्यतां ॥ चंद्रांगदस्तस्यसुतःप्रा
प्तोयंपन्नगालयात् ॥ नृपासनंविमुंचंतुसर्वेतोजीवितैषिणः ॥ नोचेच्चंद्रांगदश्चा
शुबाणैःप्राणान्हरिष्यति ॥ सम्मनोयमुनातोयंगत्वातस्यकुमंदिरं ॥ लब्ध्वाच
तस्यसाहाय्यंपुनर्लोकमिमंगतः ॥ इत्याख्यातमशेषेणतद्वृत्तांतंनिशम्यते ॥
साधुसाध्वितिसंभ्रांताःशशंसुःपरिपंथिनः ॥ सचेंद्रसेनायनिवेद्यसत्वरं
नष्टस्यपुत्रस्यपुनःसमागमं ॥ सनिर्ययौप्राप्यनरेश्वरासनंदायादमुख्या
श्चभयंप्रपेदिरे ॥ अथपौरजनाःसर्वेपुरोद्यानेनृपात्मजं ॥ दृष्ट्वाराज्ञेद्रुतंचे
चुर्लेभिरेचपरंमुदं ॥ आकर्ण्यपुत्रमायांतंराजानंदजलाप्लुतः ॥ राजानाम ५९
मिमंलोकंराज्ञीचपरयामुदा ॥ अथनागरिकाःसर्वेमंत्रिवृंदाःपुरोहिताः ॥

प्रत्युद्गम्यपरिवज्यतमानिन्युर्नृपांतिकं ॥ अथोत्सवेनमहताप्रविष्टोनृपमंदि
रं ॥ राजपुत्रःस्वपितरौववंदेबाष्पमुत्सृजन् ॥ तंपादमूलेपतितंस्वपुत्रंविवे
दनासौपृथिवीपतिःस्वयं ॥ प्रबोधितोमात्यजनैःकथंचिदुत्थायसक्लिन्नहृ
दालिलिंगे ॥ क्रमेणमातृरभिवाष्पताभिर्विवर्धिताशीःप्रणयाकुलाभिः ॥
आलिंगितःपौरजनानशेषान्संभावयामाससराजसूनुः ॥ तेषांमध्येस
मासीनःस्ववृत्तांतमशेषतः ॥ पित्रेनिवेदयामासतक्षकस्यचमित्र
तां ॥ दत्तंभुजगराजेनरत्नानिधनसंचयं ॥ दिव्यंतमश्वमानीतंपित्रे
सर्वंन्यवेदयत् ॥ राजास्वपुत्रचरितंदृष्ट्वास्पृष्ट्वाचविस्मितः ॥ मेनेस्नुषा
याःसौभाग्यंमहेशाराधनार्जितं ॥ सोमांगत्यमयींवर्त्तांचारैर्निषधभू
पतिः ॥ इमांनिवेदयामासचित्रवर्ममहीभुजे ॥ श्रुत्वेमांनृपतिर्वार्त्तां
समुत्थायससंभ्रमात् ॥ तेभ्योदत्वाधनंभूरिनन्तानंदविह्वलः ॥ अथ

स्कं० हृपस्वतनयांपरिघज्याभक्तोत्वनः॥ भूषणैर्भूषयामाससम्तकैर्वैधव्यलक्षणां॥ अथोत्सवोमहा
५८ नासीद्राष्ट्रेग्रामपुरादिषु॥ सीमंतिन्याःशुभाचारं शशंसुःसर्वतोजनाः॥ चित्रवर्मापिनृपतिःसमा
हूयेंद्रसेनजं॥ पुनरुद्वाहविधिनास्कृतामस्मैन्यवेदयत्॥ चंद्रांगदोपिरत्नौघैरानीतैस्तत्सका
लेयात्॥ स्वांपत्नींभूषयामासदेवानामपिदुर्लभैः॥ अंगरागेणदिव्येनतप्तकांचनशोभिना॥
शुशुभेसाधुगंसुगंधेनदशयोजनगंधिना॥ माल्ययाम्लानगंधिन्याहेमकिंजल्कवर्णया॥
कल्पद्रुमोत्थयाबालाशुशुभेभूषितासती॥ एवंचंद्रांगदःपत्नीमवाप्यसमभूत्शुभे॥ ययौ
स्वनगरंभूयःस्वश्रुरेणानुमोदितः॥ इंद्रसेनोपिराजेंद्रोराज्यंस्थाप्यस्वमात्मजं॥ तपसा
शिवमाराध्यलेभेसंयमिनांगतिं॥ दशवर्षसहस्राणिसीमंतिन्यास्वभार्यया॥ सार्धंचंद्रां श्रीः
गदोराजाबुभुजेविषयान्बहून्॥ प्रासूततनयानष्टौकन्यामेकांवराननां॥ रेमेसीमंतिनी ५८
भर्त्रापूजयंतीमहेश्वरं॥ विचित्रमिदमाख्यानंमस्तेयोमनुवर्णितं॥ भूयोपिवक्ष्यमहात्म्यंसो
मवारव्रतोदितं॥ ७॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मोत्तरखंडेसोमवारव्रतमहिमानुवर्ण
नंनामअष्टमोध्यायः॥ ८॥ ॥

॥ ॥ ऋषयऊचुः॥ ॥ साधुसाधुमहाप्राज्ञत्वयाकथितमुत्तमं॥ आख्या
नंपुनराश्चर्यंविचित्रंवक्तुमर्हसि॥ ॥ सूतउवाच॥ ॥ विदर्भविष
येपूर्वमासीदेकोद्विजोत्तमः॥ देवमित्रइतिख्यातोवेदशास्त्रार्थतत्वधीः॥
तस्यासीदपरोविप्रःसखासारस्वताह्वयः॥ तावुभौपरमस्निग्धावेक
×पुत्रो देशनिवासिनौ॥ देवमित्रस्य×सूत्सुमेधानामनामतः॥ सारस्वतस्य
तनयःसोमवान्नितिविश्रुतः॥ उभौसवयसौबालौस्कौषा वे
चसमस्थिती॥ समंचकृतसंस्कारौसमंविद्याबभूवतुः॥ सांगा
न्सौसतौवेदान्तर्कव्याकरणानिच॥ इतिहासपुराणानिध
र्मशास्त्राणिकृत्स्नशः॥ सर्वविद्यास्कानिष्णातौबालकौसम

प्र० सो० शिक्षकौ ॥ प्रहर्षमतुलं पित्रोर्ददतुः सकलैर्गुणैः ॥ तावेकदा स्वत
५८ नयौ तावुभौ ब्राह्मणोत्तमौ ॥ आहूयोच वाचतांप्रीत्या ॥ षोडशा
ब्दौ शुभाकृती ॥ द्विजपुत्रकौ युवां बाल्ये कृतविद्यौ स्थ वत्सौ ॥ वैवाहि
कौ यं समयो युवयोर्वर्त्तते समः ॥ इमं प्रसाद्य राजानं विदर्भेशं
स्वविद्यया ॥ ततः प्राप्य धनं भूरि कृतोद्वाहौ भविष्यतिः ॥ ए
वमुक्तौ स्कतौ ताभ्यां तावुभौ द्विजनंदनौ ॥ विदर्भराजमासद्य शिव०
पर्यतोषयतां गुणैः ॥ विद्यया परितुष्टाय तस्मै द्विजकुमार ५८
कौ विवाहार्थं कृतोद्योगौ धनहीनावशंसतां ॥ तयोरभिमये तं

ज्ञात्वा स विदर्भभुवः पतिः प्रहस्य किंचित्प्रोवाच लोककृतसविस्मया इतो निषधराजस्य रा
ज्ञी सीमंतिनी सती सोमवारे महादेवं पूजयन्त्यंबिकायुतं तस्मिन्दिने सपत्नीकान्द्विजाग्र्यान्वे
दपारगान् संपूज्य परया भक्त्या धनं भूरि ददाति च अतोत्र युवयोरेको नारीविभ्रमवेषधृक
एकस्तस्याः पतिर्भूत्वा ज्ञायतां विप्रदंपती युवां वधूवरं भूत्वा प्राप्य सीमंतिनीगृहं भुक्त्वा
भूरिधनं लब्ध्वा पुनर्यातं ममांतिकं इति राज्ञा समादिष्टो भीतौ द्विकुमारकौ प्रत्यूचतु
रिदं कर्म कर्तुं नो ज्ञायते भयं देवतासु गुरो पित्रोस्तथा राजकुलेषु च कौटिल्यमाचरन्मोहा
त्स घोनश्यति सान्वयः कथमेतद्गृहं राज्ञ्याः छद्मना प्रविशेत्पुनः गोप्यमानोपि यः क
श्चित्कदाचित्ख्यातिमेष्यति ये गुणाः साधिताः पूर्वं शीलाचारगुणादिभिः सद्यस्ते सं
क्षयं यांति कौटिल्यपथगामिनां छद्ममार्गप्रपन्नानां तिष्ठत्येव हि नित्यशः अत आवां
शुश्रूषारो राज्ञो नो गुणिनां कुले रत्नं धनं जनश्लाघ्यं नाश्रयावः कदाचन राजोवाच

ब्र॰ खं॰ देवतानां गुरूणां च पित्रोश्च पृथिवीपते: शासनस्यातिलंघस्य प्रसादेशो न कर्हिचित् एतेरु
६० क्तः समादिष्टः शुभं वाप्यथवाशुभं अतो मच्छासनं कार्यं भिक्षुणा मविलंबितं इत्युक्त्वा
नरदेवेनतोतयेत्यपृच्छतुर्भयात् सारस्वतस्य तनयं सामवंतं नराधिपः स्त्रीरूपधारि
णं चक्रे वस्त्रकल्याण नादिभिः अकृत्रिमोघतसनकेशबंधः प्रसुप्तकर्णाभरणांग
रागः स्निग्धांजनाक्षिः स्पृहणीयरूपा बभूव सद्यः प्रमदोत्तमाभा तावुभौ दंपती
भूत्वा द्विजपुत्रौ नृपाज्ञया जग्मतुर्निषधं देशं यद्भूतद्वाभवादिति उपेतो राजसद
नं सोमवारे सह द्विजैः सपत्नीकोकृतातिथ्यो धौतपादो बभूव तु सा राज्ञी ब्राह्म
णान् सर्वानुपदिष्टान्वरानने प्रत्येकमर्चयां चक्रे सपत्नीकान् द्विजोत्तमान् तौ च वि शिव
प्रसुतौ दृष्ट्वा प्राप्तौ कृत्रिम दंपती ज्ञात्वा किंचिद्विहस्याथ मेने गौरीमहेश्वरौ आवा ६०
ह्य द्विजमुख्येषु देवदेवं सदाशिवम् पत्नीमावाहयामास देवीं निजगदंबिकाम्

गंधमाल्यैः सुरभिदीपैर्नीराजनादिभिः अर्चयित्वा द्विजश्रेष्ठान् नमश्चक्रे समाहिता
हिरण्मयेषु पात्रेषु पायसं घृतसंयुतं शर्करामधुसंयुक्तं शाकैर्दशभिर्मनोरमैः गंधमा
ल्योदनैर्हृद्यैर्मोदकापूपराशिभिः शष्कुलीभिश्च संयावैः रसैर्माषपक्वकैः तथान्यै
र्घ्यसंस्कारैः स्वाद्यैर्भक्ष्यभोज्यमनोरमैः सुगंधैः स्वादुसंयुक्तैः पानीयैरपि शीतलैः
कृत्स्नमन्नं द्विजातिभ्यः सा भक्त्या पर्यतोषयत् भुक्तवत्सु द्विजाग्र्येषु स्वाचांतेषु
नृपांगना प्रणम्य दत्त्वा ताम्बूलं दक्षिणां च यथार्हतः धेनूर्हिरण्यवासांसि रत्न
भूषणानि च स्वाभ्यो नमस्कृत्य विससर्ज द्विजोत्तमान् तयोस्तथा भूसुरयोः
पुत्रयोरेकस्तथा हैमवतीधियार्चितः एको महादेवधियाभिपूजितः कृतप्रणामो
ययतुस्तदालयात् आवाह्य भक्त्या गिरिजां यस्तथा पूजितः परं ससामवान् द्वि
जसुतो बभूव प्रमदोत्तमा सा तु विस्मृत पुंभावा तस्मिन्नेव द्विजोत्तमे जातस्पृहा तदासिक्ता

ब्र॰ खं॰ कंदर्पविवशाब्रवीत् एहिनाथविशालाक्षसर्वावयवसुंदर तिष्ठतिष्ठक्कयासीमां
६२ नत्रयसितेप्रियां इदमग्रेवनंरम्यंसुपुष्पितलतावृतं अस्मिन्विहर्तुमिच्छामित्वया
सहयथासुखं इत्थंतयोक्तमाकर्ण्यपुरोगच्छद्दिजोत्तमः विचिंत्यपरिहासोत्रिकिंग
छतिस्मयथापुरा पुनरप्याहसाबालातिष्ठतिष्ठक्कयास्यसि दुरुत्सवसरावेशप
रिभूतांमुपेक्ष्यमां परिष्वजस्वमांकांतपाययस्वममाधरं नाहंगंतुंसमर्थास्मिस्म
स्त्रिपरस्प रब्राणेनपीडिता इत्थंसमश्रुतंपूर्वंनिशम्यपरिशंकितः आयांतंपृष्ठतोवीक्ष्य
सहसाक्षिप्रयंगतः एषापप्रापलोलाक्षीपीनोत्तुंगपयोधरा कृशोदरी बृहच्छ्रो
णीनवपल्लवकोमला सएवमेसखाकिलु ज्ञाताएवंवरांगना एकन्मेनमतःसर्व ६२
मितिसंचिंत्यसोब्रवीत् किमपूर्वमिवाभासिसखेरूपगुणादिभिः अपूर्वभाषसे
वाक्यंकामिनीवमदाकुला यस्त्वंवेदपुराणज्ञोब्रह्मचारीजितेंद्रियः सारस्वतस्य

तनयः कथमेवंप्रभाषसे इत्युक्तेसापुनःप्राहनाहमस्मिपुमान्प्रभो नाम्नासाम
वतीबालातवास्मिरतिदायिनी यदिमेसंशयःकांतमर्मांगानिविलोकय इत्यु
क्तेसहसामार्गरहस्येनांविलोकयत् तामकृत्रिमधम्मिल्लजघनस्तनशोभिनीं सुरू
पांवीक्ष्यसामेनाक्किंचिच्छाकुलमेनसः पुनःसंस्तभ्ययत्नेनचेतसोविकृतिंबुधः मृ
दूर्विस्मयाविष्टोनकिंचित्प्रत्यभाषत गतस्तेसंशयःकश्चिन्नर्मीगच्छरमस्व
यैमां सुमेधाउवाच मेवंकथयमर्यादांमावादीस्त्वंतुमत्तवत् आवांविज्ञान
शास्त्रार्थेत्विमेवंभाषसेकथं अपितस्यचशास्त्रस्यविवेकस्यकुलस्यच किमेष
सद्दशोधर्मराजमार्गोनिर्विर्णा नत्वंस्त्रीपुरुषोविद्वान्ज्ञानास्यात्मानमात्मना
सर्वथानुचितंकर्मनॄणांश्रेयोविनाशनं यस्त्वंविप्रात्मजोविद्वान्ज्ञानास्यात्मानमा
त्मना गंतास्त्रीत्वगर्हितं मार्गेत्यक्त्वागतोरण्येनरोविध्येतकंटकैः वलाद्धिंस्येतवा
हिंस्रैः सदात्युत्कसमागमः एवंविवेकमाश्रित्यतूष्णीमेहिस्वकंगृहं देवद्विजप्रसा

ब्र॰ ख॰ देन स्त्रीत्वं तव कल्पीयते अथ संदैवयोगेन स्त्रीत्वमेव समवेत्त्व पश्चाद्धाम यासाकं स्य सेवखणि
६२ नी अहो चित्रमहो दुःखमहो माया बलं महत् अहो राज्ञां प्रसादो यं शिवाराधन संभृतः इत्युक्ता
थ सक्तेन सा वधूस्मरदूषिता बलेन तं समालिंग्य विचित्राधरपल्लवं धर्षितो पितया धीरः
सुमेधा नूतन स्त्रियं यत्नादानीय सदनं कृत्स्नं तत्र न्यवेदयत् तदाकर्ण्याथ तौ विप्रौ
कुपितौ शोकविह्वलौ ताभ्यां सहैव बालाभ्यां वैदर्भस्यान्तिकं ययुः तत्र सारस्वतः प्रा
ह राजानं धूर्तचेष्टितं राजन् ममात्मजं पश्य त्वच्छासन यंत्रितं एतौ त्वदाज्ञावशगौ
चक्रतुः कर्म गर्हितं मत्पुत्रस्तत्र कंचुके स्त्रीत्वं प्राप्य जुगुप्सितं अथ मे सा संततिर्नष्टा
निराशाः पितरो घ मे नापुत्रस्य च लोकोस्ति लुप्तपिंडोदकक्रियस्य संस्तुतो शिखो ६२
पवीतमजिनं मौंजीदंडकमंडलु ब्रह्मचर्योचितं धर्मं विहाय मां दशां गतः ब्रह्मसत्रं

च सावित्रीं स्नानं संध्याजपार्चनं विसृज्य स्त्रीत्वमाप्तस्य का गतिर्वद पार्थिव अथ मे संततिच्छे
दात्त नष्टा देवपथाश्रमे एकात्मजस्य मे राजन् का गतिर्वद शाश्वती इति सारस्वतेनोक्तं वा
क्यमाकर्ण्य भूपतिः सीमंतिन्याः प्रभावेन विस्मयं परमं गतः अथ सर्वान्समाहूय महर्षीन्
मितद्युतिः प्रसाद्य प्रार्थयामास तस्या पुंस्त्वं महीपतिः ते ब्रुवन्नथ पार्वत्या शिवस्य स
मीहितं तद्भक्तानां च संकल्पं कोन्यथा कर्तुमीश्वरः अथ राजा भरद्वाजमाराध्य मुनिपुंगवं
ताभ्यां सह द्विजाग्र्याभ्यां तत्सुताभ्यां समीहितः अंबिकाभवनं प्राप्य सरद्वाजोपदेशतः
तां देवीं नियमैस्तीव्रैरुपास्ते स्म दिवानिशं एवं त्रिरात्रं सा विहैस्ते भोजनो जपार्चनध्या
रतो महीपतिः सम्यक्प्रमाणैर्विविधैश्च संस्तवैर्गौरीं प्रपन्नार्तिहरामतोषयत् ततः प्र
सन्ना सा देवी भक्तस्य पृथिवीपतेः स्वरूपं दर्शयामास चंद्रकोटिसमप्रभं अथाह गौरी रा
जानं किं ते मीष्टं वद वरं सोथाह पुंस्त्वमार्यस्य रूपयादीयतामिति भक्तोप्याह महादेवी भक्तेः

ब्र॰ खं कमेयत्नर्न शक्यतेनान्यथाकर्तुंवर्षायुतशतैरपि राजोवाच एकात्मजोद्विजेंद्रैयंकमेणानष्टसंत
तिः कथंसुखंप्रपद्येतविनापुत्रेणतादृशः अंबिकोवाच तस्यान्यैामलसादेनजनिष्यतिसुतोत्तमः
६३ विद्याविनयसंपन्नोदीर्घायुरमलाशयः श्यासामवतीनामसुतामुष्यद्विजन्मनः भस्तासुमेधसः
पत्नीकामभोगेनयुज्यतां इत्युक्त्वांतर्दधेदेवीतेचराजपुरोगमाः गत्वास्वंस्वंगृहंसर्वेतत्कुस्तहा
सनेच्छितं सोपिसारस्वतःपुत्रंगुणवंतंसुतोत्तमं लेभेदेव्याःप्रसादेनअचिरादेवकालतः
तांचसामवतींकन्यांददौतस्मैसुमेधसे तौदंपतीचिरंकालंबुभुजातेपरंसुखं इत्येतच्छिव
भक्तायाःसीमंतिन्यास्तपस्विनः प्रभावःकथितंतस्यामाहात्म्यमपिवर्णितम् अन्येपि शि॰ वं॰
शिवभक्तानांमहात्म्यंविस्मयावहं सहस्रशोणायिष्यामिश्रोतॄणांमंगलायनम् ६३
इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मोत्तरखंडेसीमंतिनीप्रभाववर्णनमहात्म्यंनामनवमोध्यायः
विचित्रंशिवनिर्माणंविचित्रंशिवचेष्टितं विचित्रंशिवभक्तानांचरितंपापनाशनं स्वर्गापवर्गयोः
सम्यसाधनंतद्ब्रवीम्यहं अवंतिविषयेकश्चिद्ब्राह्मणोमंदराह्वयः बहुविषयारामस्त्रीजितोधनसंग्रहो

स्नानसंध्यापरित्यक्तोगंधमाल्यांबरादिभिः कुस्त्रीसक्तोकुमार्गस्थोतथाधूतमदालयः स
वेश्यापिंगलानामरममाणोदिवानिशं तस्याएवगृहेनित्यंतिष्ठन्सर्वविवर्जितोंजयेः कदाचित्
सदनेतस्यतस्मिन्निवसतिद्विजे ऋषभोनामधर्मात्माशिवयोगीसमाययौ तमागतम
भिप्रेक्षस्वपुण्यमिवमूर्तिमत् सावेश्यासचविप्रश्चपयपूजयतामुभौ तमारोप्यमहत्पीठं
कंबलांबरसंयुतं प्रक्षाल्यचरणौभक्त्या तज्जलंपपतुःशिवं स्वागतार्घ्यनमस्कारगं
धपुष्पाक्षतादिभिः उपचारैःसमभ्यर्च्यभोजयामासतुर्मुदा तंभुक्तवंतमाचांतंपर्यं
केस्वपसंस्तरे उपवेश्यमुदायुक्तौतांबूलंचप्रयच्छतां पादसंवाहनंसल्याकुर्वतांदेवौ
दितौ कल्पयित्वाशुश्रूषांप्रीणयामासतुश्चिरं एवंसमर्चितस्ताभ्यांशिवयो
गीमहामतिः अतिवाह्यनिशामेकांययौप्रातस्तदाद्भुतः एवंकालेगतप्रायेसवि
प्रोनिधनंगतः साचवेश्यामृताकालेयथाकर्मार्जितांगतिं सविप्रःकर्मणानीतो

ब्र. खं.
९८

दशार्णधरणीपतेः वज्रबाहोःकुटुंबिन्यांसुमत्यांगर्भमाश्रितः तांचज्येष्ठपत्नीन्सपत्नीगर्भसंबंध
माश्रितांसु अवेक्ष्यतस्यैगरंकसपत्नीच्छिद्रवादेदौ साभुक्त्वागरलंघोरंनस्यतोदैवयोग
तः शोककरामेवपरंप्रापमदरणादतिदुःसहं अथकालेसमागतेपुत्रमेकमजीजनत् क्लेशे
नमहतासाव्रीपीडितावरवर्णिनि सानिदीघोरापुत्रस्पृष्टपूर्वगरेणयत् तेनाप्याप
महत्क्लेशंशंकरदमोनोदिवानिशं सबालश्चमातापिसर्वांगव्रणपीडितो बभूवतुरतिक्ली
शगरस्यागप्रभावतः तौचराज्ञासमानीतैर्वैद्यैश्चकृतभेषजौ नस्वास्थ्यमापतुर्येऽसुर
नैकैर्यत्नैःकृतावपि नरात्रौलभतांनिद्रांसाराज्ञीपीडिताभृशं स्वपुत्रस्यचदुःखेनपी शिव.
डितानितरांतथा नीत्वैवंकतिचिन्मासान्सराजामात्तबालको जीवंतौचमृतप्रायौ ९८
त्रिलोक्यसमर्थितयत् एतौमृगदृशीणी पुत्रौनिस्यातांगृहात्स्वति आरातांतरागोत्क
तौनिद्राभंगविधायिनौ मत्कंबाजीवितुंवापिनक्षमौपापभोगिनौ अत्रोपायंक

रिष्यामिपापयोश्चैवमेतयोः इत्थंविचिंत्यसभूमिपालःसक्तःसपत्नीसुतदारमंजेषु आहू
यसूतंनिजदारयुक्तोनिर्वापयामाससरथेनदूरं तौदूतेनपरित्यक्तौकुतश्चिद्विजने
वने अवापतुःपरांपीडांक्षुत्तृष्णापरिपीडितौ सोद्वहंतीनिजंबालंनिपतंतीपदेपदे
निःश्वसंतीनिजंकर्मकृंदंतीचकृशाभृशं क्वचित्कंटकभिन्नांगीमुक्तकेशीभयार्दिता
क्वचिद्व्याघ्रस्वनैर्भीताक्वचिद्ध्वांक्षैरनुद्रुता भक्ष्यमानापिशाचैश्चवेतालैर्ब्रह्मरा
क्षसैः महागुल्मेषुधावंतीखिन्नपादोपलादिभिः एवंघोरमहारण्येभ्रमंती
नृपमोदिनी दैवात्प्रापवणिग्ग्रामंगोनारीनरसेवितं गच्छंतीतेनमार्गेणासदूर
मपियत्नतः ददर्शवैश्यनगरंवरस्त्रीजनसेवितंतस्यगोप्ताममहावैश्यानगर
स्यमहाधनः आस्तेपद्माकरोनामराजराजइवापरः तस्यवैश्यपतेःश्रित

ब्र॰ खं॰ गृहदासीवरांगना आयांतीदूरतोदृष्ट्वातादृतिकृशुपाययो सादासीनृपतेःकांतांसपु
६५ त्रांव्रणपीडितां स्वयंविदितवृत्तांतास्वामिनींप्रसदर्शयत् सतांदृष्ट्वाविशांनाथोरो
गार्त्तांक्लिष्टपुत्रकां नीत्वारहसिसुव्यक्तंतद्वृत्तांतमपृच्छत तयानिवेदिताशेषवृ
त्तांतःसमहीपतिः अहोकष्टमितिध्यात्वाविनिश्वस्यमुहुर्मुहुः तामंतिकेस्वगे
हस्यसन्निवेश्यपरेगृहे वासान्नपानशयनैर्मान्यवत्तामपोषयत् तस्मिन्
गृहेनृपवध्वांनिवसंतीरुजार्द्दितौव्रणयक्ष्मादिरोगाणांनशांतिंप्रत्यपद्यत
ततोदिनैःकतिपयैःसाबालोव्रणपीडितः विलंघितभिषक्कर्मामृतस्वविधे
र्वशात् मृतेस्वतनयेराज्ञीशोकेनमहताहता मूर्छितान्यपतद्भूमौगजभग्नेवव
ल्लरी दैवात्संज्ञामवाप्याथबाष्पक्लिन्नपयोधरा संलितापिवाणस्त्रोभिर्विललापसु

दुःखिता हातातपुत्रहाबालहाममप्राणरक्षक हाराजकुलपूर्णेंदुहाममप्राणबंध
न इमामनाथांकृपणांत्वत्प्रावांसक्तबांधवां मातरंमांपरित्यज्यक्वप्रयासिन
पात्मज इत्यादिभिर्दुस्तरैर्वाक्यैःशोकाग्निविवर्द्धनैः विलपंतीराजपत्नीकोनसांत्वयि
तुंक्षमः एतस्मिन्समयेतस्यादुःखशोकचिकित्सकः ऋषभःपूर्वमाख्यातःशि
वयोगीसमाययौ सयोगीविशनाथेनअर्घ्यहस्तेनपूजितः तस्याःसकाशमा
गत्यशोचंत्यांइदमब्रवीत् ऋषभउवाच अकस्मात्किमहोवत्सेरोदिषिविमू
ढधीः कोजातःप्रथमंलोकेकोमृतोवदसांप्रतम् अमीदेहाद्ययोभावासोयफे
नसन्निभाः कश्चिदायांतिकश्चिद्द्धांतिवापुनः अतोस्मिन्नेनसंहरोदेहे
पंचत्वमागते शोकस्यानवकाशत्वान्नशोचंतिविपश्चितः गुणेभ्यस्तान्निसृजंते

ब्र· खं भ्राम्यंते निजकर्मभिः कालेनाथ विरूढ्यं वासनायां वशे स्थिते मायया उत्पत्तिमायांति गुणाः

६६ सत्वादयस्त्रयः तैरेव देहजायंते जातास्तल्लक्षणाश्रयाः देवत्वं याति सत्वेन रजसा च

मनुष्यतां तिर्यक्त्वं तमसा जंतोर्वासनानुगतो वशः संसारे वर्तमानोस्मिन् जंतुः कर्मा

नुबंधनात् दुर्लभाव्यां गतिं यो स्युति सुखदुःखमयीमुजः अपि कल्पायुषां वत्से देवा

नामपि वल्पितः अपायः कर्मबंधानां किं कथा नरदेहिनां केचिद्दृश्यंते देहस्य काल

एवहि कारणं धर्मः केचिद्गुणाः केचिद्देहः साधारणो मतः कालकर्मगुणाधारं

चात्मकमिदं वपुः जातं दृष्ट्वा न हृष्येत्तिनरो वै तिमितं बुधाः अव्यक्ताज्जायते जंतु

र्व्यक्ते च प्रलीयते मध्ये व्यक्तवदाभाति जलबुद्बुदसंनिभः पद्मागर्भगतो देही वि ६५

नाशः कल्पितस्तदा देवाज्जीवो यथवा जातो म्रियते सहसैव च गर्भस्थाएव नश्यंते जात

ब्र· खं· तपसा विद्यया बुद्ध्या मंत्रौषधिरसायनैः अतियाति परं मृत्युं न कश्चिदपि पंडितः नमस्तिर्नोद्यवाजंतो

६७ श्वःपरश्वो वरानने शरणं व्रज सर्वेशं मृत्युंजयमुमापतिं तस्मादनित्यं वयदेनत्तशोचितुमर्हसि

· निसंसन्निहतेभसोकिंसुखं वदेदेहिनां व्याघ्रपुरस्थितेग्रासः परस्तांयदिरोचते अहोजन्म

मतेहेतुर्यन्नेच्छसि वरानने शरणं व्रज सर्वेशं मृत्युंजयमुमापतिं तावन्मृत्युभयं घोरं ताव

द्रोगजराभयं यावन्नोपैति शरणं देवी शिवपदांबुजं अनुभूयेह दुःखानि संसारे भृशदा

रुणे मनो यदि विराज्येत तदा ध्यायेन्महेश्वरं मनसापि बतां पुंसां शिवध्यानरसामृतं

भयंनण्णांजायेत संसारविषयासवे विमुक्तसर्वसंगम्य मनो वैराग्ययंत्रितं यदा शिव

पदे मग्नं तदायास्य पुनर्भवं तस्मादिदं मनोभद्रे शिवध्यानैकसाधनं शोकमोहसमावि ६९

ष्टं मा कुरुष्व शिवं भज सूत उवाच इत्थं सानुनयं साध्वी बोधिता शिवयोगिना

प्रसाद्य तं गुरोस्तस्य प्रणम्य चरणांबुजम् ॥राज्ञ्युवाच॥ भगवन्मृतपुत्रायास्त्यक्ता॥

मातरस्तथापरे केपिगच्छन्तोनस्मरंतिप्रियं तेनापिबाधके यादृशंप्राकृतंकर्मतादृशंविंदतेवपुः
भुंक्तेतदनुसारेणसुखदुःखानिमान्यसो मायानुभावेरनयोः पित्रोःसुरतसंभ्रमात् देह
उत्पद्यतेकोपिपुंयोषिद्वाविलक्षणः आयुःसुखंचदुःखंचपुण्यंपापंश्रुतंधनं ललाटे
लिखितंधात्राबहुलंतुप्रजायते कर्मणायातिलंघ्यलाकाकस्याथजिसत्वतः अ
निसत्वाच्चभावानांनशोकंकर्तुमर्हसि कस्वप्नेनियतंसौख्यंभिंद्रजालेकसत्यता। क
निस्तारारन्मेघछायानसंतंकलेवरे तवजन्मान्यतीतानिराशिकोटिमितानिच अंजा
नंत्यापरंतत्वंसंप्राप्तोयंमहाभ्रमः कस्यकस्यासितनयाजननीकस्यकस्यका कस्य
कस्यासिगृहिणीभवकोटिषुवर्तिनी पंचभूतात्मकोदेहोत्वगसृङ्मांसबंधनः
मेदोमज्जास्थिसंचितोविण्मूत्रश्लेष्मभाजनः शरीरांतरमप्येतन्निजदेहोद्भवंमलं मत्वा
स्वतनयंमूढेमाशोकंकर्तुमर्हसि यस्तामनरःकश्चिन्मसंतरतियत्नतः कपंतरातिनपरेसर्वपूर्वेनिपश्चितः

याःपतिंबंधुभिः महारोगातुरायामेकागतिर्मरणंविना अतोहंमत्तुभिक्षामिसर्हेव
शिशुनामुना कृतार्थास्मियदद्यत्वामपश्यंमरणोन्मुखी इतितस्यावचःश्रुत्वा
शिवयोगीदयानिधिः पूर्वापकारंसंचिंत्य तस्यांतिकृपाययो सनंदानभस्मसं
गृह्यशिवमंत्राभिमंत्रितं विदीर्णेतन्मुखेक्षिप्त्वामृतंप्राणैरयोजयत् सबालः
संगतप्राणःशनैरुन्मील्यलोचने प्राप्तसर्वेंद्रियबलोरुरोदस्तनकांक्षया मज
स्यपुनरुत्थानंवीक्ष्यबालाथविस्मिता जनामुमुदिरेसर्वेनगरेसपुरोगमाः अ
थानंदबलाराज्ञीविद्रुलोन्मत्तविभ्रमा अग्राहतनयंशीघ्रंबाष्पव्याकुललोचना
उपगृह्यतदातन्वीपरमानंदनिर्वृता नवेदात्मानमन्यंचसुषुप्तेवपरिश्रमात्
पुनश्चतत्रेषभोयोगीतयोर्मृतकुमारयोः विषव्रणार्तदेहंचस्पर्शनेनपराम्रशत्

ब्र॰ खं॰ नत्वदाभस्म। नास्पृष्टोप्राप्तोदिव्यकलेवरे देवानांपरमंरूपंदधतुःकांतिभूषितं संप्रा
६८ प्तस्त्रिदशैश्वर्यंयस्तत्खलुपुण्यकर्मणो। तस्माच्छतगुणंप्रापसाराज्ञीसकुमारकः तांपा
द्योर्निपतितांऋषभःप्रेमविह्वलां उत्थाप्याश्वासयामासदुःखैर्मुक्तामुवाचह अद्यप्र
भृतिभोराज्ञीजीवितंशाश्वतीःसमाः यावज्जीवसिलोकेस्मिन्नतावत्प्राप्स्यसेजरां एष
तेतनयःसाध्विभद्रायुरितिविश्रुतः ख्यातिंयास्यतिलोकेषुनिजंराज्यमवाप्स्यति अस्य
वैश्यसनगेरतावत्तिष्ठस्वशुचिस्मिते यावदेषकुमारस्तेप्राप्तविद्योभविष्यति सूतः शिव
इतितामृषभोयोगीतंचराजकुमारकं संजीव्यभस्मवीर्येणययौदेशान्यथेप्सितान् ६८

इति श्रीस्कंदपुराणेब्रह्मोत्तरखंडेभद्रायुराख्याननामदशमोध्यायः

शुभमस्तुसर्वजगतःपरहितनिताभवंतुभूतगणाः दोषाःप्रयांतुनाशंसर्वत्रजनःसुखीभवतु

।।।।सूतउवाच।। पिंगलानामवेश्यायामयापूर्वमुदाहृता।। शिवभक्तार्चनात्पुण्या
सक्तपूर्वकलेवरा।। चंद्रांगदस्यसापुत्रीयः सिमंतिन्यामजायत।। रूपौदार्यगुणैर्यु
क्तानाम्नावैकीर्त्तिमालिनीभद्रायुरपितत्रैवराजपुत्रोवणिक्पुते।। वर्द्धसद
नेभानोःप्रतिबिंबमिवार्चिषा।। तस्यापिवैश्यनाथस्यकुमारास्येकउत्तमः
सनाम्नासुनयःप्रोक्तोराजपुत्रसखाभवत्।। तावुभौपरमस्निग्धौवैश्यरा
जकुमारकौ।। विक्रीडतुरुदारांगौराजमंडनमंडितौ।। तस्यराजकुमारस्यप्रा
प्तषोडशहायने।। सहर्षऋषभोयोगीतस्यवेश्मसमाययौ।। साराज्ञीस
कुमारश्चशिवयोगिनमागतं।। सुदूर्मेहुःप्रणम्यभोपूजयामासतुर्मुदा।।
ताभ्यांसंपूजितश्चाथसयोगीहृष्टमानसः।। तंराजपुत्रमुद्दिश्यबभा
षेकरुणार्द्रधीः।। ।।ऋषभउवाच।। ।। कच्चित्तेकुशलंतातनत्वन्मातुः

ब्र· खं· श्चाप्यनामयं ॥ कच्चित्वं सर्वविद्यानां मा कार्षीः सर्वसंग्रहं ॥ कच्चिद्गुरूणां स
६९ ततं शुश्रूषापरमो भवान् ॥ कच्चित्स्मरसि मां तात तव प्राणसरं गुरुं ॥
एवं वदति योगींद्रे माता राज्ञी तनयान्विता ॥ एष शिष्यस्त्वया ग्राह्यो भवता
करुणात्मना ॥ एनं बंधुभिरुत्सृष्टमनाथं परिपालय ॥ अस्मै सम्यक्स
तां मार्गमुपदेष्टुं त्वमर्हसि ॥ इति प्रसादिता राज्ञ्या शिवयोगी महामतिः ॥
तस्मै राजकुमाराय सन्मार्गमुपदिष्टवान् ॥ ॥ ऋषभ उवाच ॥ ॥
श्रुतिस्मृतिपुराणेषु प्रोक्तो धर्मः सनातनः ॥ वर्णाश्रमानुरूपेण निषे शिव·
व्यः सर्वदा जनैः ॥ त्वं स्वैः सतां मार्गे तदेव चरितं चर ॥ नैव देवाग्न्यतिक ७०
स्येतमा कार्षीर्देवहेलनं ॥ गोदेवगुरुविप्रेषु भक्तिमान् भव सर्वदा ॥

दंड्यं कृच्छ्रमपि संप्राप्तं सदा संभावयातिथिं सत्यं न त्यज सर्वत्र संप्राप्ते प्राणसंकटे गोब्राह्मणानां
रक्षार्थमसत्यं वा वदेत्क्वचित् परस्त्रीषु परस्वेषु देवब्राह्मणवस्तुषु तत्स्वांस्त्वं महाबोहोदुर्ल
भेष्वपि वस्तुषु सत्कथासु सदाचारे सद्व्रतेषु सदागमे धर्मादिसंग्रहे नित्यं तद्वत्कुरु महात्म
स्नाने जपे च होमे च स्वाध्याये पितृतर्पणे गोविप्रातिथिपूजासु निरालस्यो भवानघ
क्रोधं लोभं भयं शाठ्यं पैशून्यं मत्सरं मदं कौटिल्यं दंभमुद्वेगं यत्नेन परिवर्जय गी
तवाद्यनृत्यपानेषु स्त्रीषु स्त्रीविजितेषु च अत्यासक्तिं मा कार्षीस्तथा दुर्विषयेषु च मैत्रीं
कुरु सुखाढ्येषु दुःखितेषु दयां कुरु पुण्यकृत्सु च संतोषमोहासिन्यं कुबुद्धिषु अत्याहा
रमतिक्रोधमतिनिद्रामतिश्रमं अत्यालापमतिक्रीडां सर्वदा परिवर्जय अतिविश्राम
तिथ्यद्यामतिपुण्यमतिस्मृतं अत्युत्साहमनित्यं चापि अतिधैर्यं रसाधय सकामो निर्दा
रेषु सक्रोधो दुष्टशत्रुषु सलज्जो पुण्यनिचये ह्यभ्यसत्साधधर्मेषु सद्वेषो भव पाषंडे

श्री. खं. सरागः सज्जनेषु च दुर्बोधो भव दुर्मित्रे बधिरः पिशुनोक्तिषु धूर्ते च षंढं कितवं सक्रूरं चप
६९ लं खलं पतितं नास्तिकं चैव दूरतः परिवर्जयेत् आत्मप्रशंसां माकार्षीः रविज्ञातोऽज्ञातोपि
च कुटुंबेषु च वित्तेषु नासासक्तः सदा भव पत्न्याः पतिव्रतायाश्च जनन्याः श्वशुरस्य च
सतां गुरोश्च वचने विश्वासं कुरु सर्वदा आत्मरक्षां कुरो नित्यमप्रमत्तो दृढव्रतः विश्वासं
नैव कुर्वीथाः स्वरत्नेष्वपि कुत्रचित् विश्वस्तमावधीः किंचिदपि चोरं महात्मने अनाथं कृ
पणं हर्द्धं स्त्रियं बालं निरागसं परिरक्ष धनैः प्राणैर्बुध्या शक्तिवकेन च अपि शत्रुं च
यस्याहिंमावधीः शरणागतं अथ पात्रं सुपात्रं वा निःस्वो वापि महत्तमः यो वा को वापि याते ६९
तत्स्मै देहि शिरोपि वा अपि यत्नेन महता कीर्तिमेव सदर्जय राज्ञां च विदुषां चैव कीर्ति
रेव हि भूषणं सत्कीर्तिः प्रभवा लक्ष्मीः पुण्यं सत्कीर्तिसंभवं सत्कीर्त्या राजते लोको वंद्र
श्चंद्रिकया यथा गजाश्वहेमनिचयं रत्नं चैव न गोपमं अकीर्तेर्पिहतं सर्वं तृणवन्मुंच

सत्वरः मातुः कोपं गुरोः कोपं पितुः कोपं धनव्ययं पुत्राणामपराधं च क्षमस्व ब्राह्मणानयं
पदा ह्यज्ञाः प्रसादयुस्तथा तेषां हितं चर राज्ञानः संकटे मग्नं उद्धरेयुर्द्विजोत्तमान् आयुर्ब
लं यशः सौख्यं धनं पुण्यं प्रजोन्नतिं कर्मणा येन जायेत तत्सेव्यं भवतानघ देशं कालं च श
क्तिं च कार्यं चाकार्यमेव च सम्यग्विचार्य यत्नेन कुरु कार्याणि सर्वदा न कुर्यात्कस्यचि
द्बाधां परबाधां निवारय चोरं दुष्टं श्रुतं वापि बाधेथाः शक्तिमत्तया स्नाने जपे च हो
मे देवे पित्र्ये च कर्मणि अत्वरो भव निद्रायां सत्वरोः भोजने भव दाक्षिण्ययुक्तमशठं
सत्संजनमनोहरं अल्पाक्षरमनंतार्थं वाक्यं ब्रूहि महात्मने भीतिर्भव सर्वत्र विपदेषु
विपत्सु च भीतो भव श्रत्यकुले प अनगुरुरासने ज्ञातिबंधुषु मित्रेषु भार्यायां तनयेषु च
समभावेन वर्तेथास्तथा भोजनपंक्तिषु सतां हितोपदेशेषु तथा पुण्यकथासु च
विद्यागोष्ठिषु धर्मेषु कर्मसु नाभत्वरां कुरु वः शुचौ पुण्ये जनके ज्ञाने सत्पात्रे ब्रह्मसंकुले

कृ.खं. ७० महादेवे शिवमये वास्तव्यं भवता सदा कुलटा गणिका यत्र यत्रातिष्ठं कामुकाः
दुर्द्दर्शो नीच संबाधे कदाचिदपि माविश एकमेवाश्रितोपि त्वं शिवं त्रिभुवनेश्वरं
सर्वान्देवानुपासीथास्तद्दिनानि च मानयत् सदा शुचिः सदा दक्षः सदा
शांतः सदा स्थिरः सदा विजितद्वर्गः सदा क्षांतो भव वानघ विप्रान्वेदवि शिव.
दः शांतान्यतींश्च नियतोज्वलान् पुण्यरुद्रान्पुण्यनदीपुण्यतीर्थमहत्स ७१
रः धनं च दर्पभोरत्नं युवतीन पतिव्रतां आत्मनो गृहदेवानां सर्व देवं नमस्कुरु

उत्थाय समये ब्राह्मे स्नात्वा च विमलाशयः नमस्कृत्वात्मगुरवे देवदेवमु
मापतिं नारायणं च लक्ष्मीं च ब्रह्माणं च विनायकं स्कंदं कात्यायनीं देवी
महालक्ष्मी सरस्वती इंद्रादीनथ लोकेशान्पुण्यश्लोकान् ऋषीनपि चिंतयि
त्वाथ मार्त्तंडमुद्यंतं प्रणमेत्सदा गंधपुष्पं च तांबूलं शाकं पक्वफलादिकं
शिवाय दत्वा भुंक्ष्व त्वं यत्नु पुष्पं प्रियं नवं यदुक्तं यत्कृतं जप्तं यत्स्नातं यद्धुतं
स्मृतं यज्ञतपः सर्वं तच्छिवाय निवेदय भुंजानः पर्यटंस्तिष्ठन् शया
नो विहरन्नपि पश्यन्श्रृण्वन्वदन्गृह्णन् शिवमेवानुचिंतय रुद्राक्ष

ब्रह्मो॰
७२

कंकणाळसत्करपद्मयुग्मभाळांतराळधृतभस्मसितत्रिपुंड्रः पंचाक्ष 120
रंपरिपठन्शुभमंत्रराजंध्यायञ्छिवोपशुपतेश्चरणौरमेथाः इतिसं
क्षेपतोवत्सकथितोधर्मसंग्रहः अन्येषुचपुराणेषुविस्तरेणप्रकीर्त्ति
तः अथापरंसर्वपुराणगुह्यंनिःशेषपापोघहरंपवित्रं जयप्रदंस
र्वविपत्प्रमोचनंवक्ष्यामिशैवंकवचंहितायते ॥ श्रीस्कंदपुराणे शिव
ब्रह्मोत्तरखंडेभद्रायुःऋषभोपदेशोनामएकादशोध्यायः ७२
श्रीः श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु श्रीः श्रीः